

Etično poslovanje i održivi razvoj

Stolnik, Sanja

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:787480>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-23**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

**SVEUČILIŠTE SJEVER
SVEUČILIŠNI CENTAR VARAŽDIN**

DIPLOMSKI RAD br. 130/PE/2017

ETIČNO POSLOVANJE I ODRŽIVI RAZVOJ

Sanja Stolnik

Varaždin, veljača 2017.

**SVEUČILIŠTE SJEVER
SVEUČILIŠNI CENTAR VARAŽDIN**

Studij Poslovna ekonomija

DIPLOMSKI RAD br. 130/PE/2017

ETIČNO POSLOVANJE I ODRŽIVI RAZVOJ

Student:
Sanja Stolnik, 0300/336D

Mentor:
doc. dr. sc. Tvrtko Jolić

Varaždin, veljača 2017.

Prijava diplomskog rada

studenata IV. semestra diplomskog studija
Poslovna ekonomija

IME I PREZIME STUDENTA	Sanja Stolnik	MATIČNI BROJ	0300/366D
NASLOV RADA	Etično poslovanje i održivi razvoj		
NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU	Ethical business and sustainable development		
KOLEGIJ	Poslovna etika		
MENTOR	doc. dr. sc. Tvrtko Jolić		
ČLANOVI POVJERENSTVA	- izv. prof. dr. sc. Anica Hunjet, predsjednica - izv. prof. dr. sc. Goran Kozina, član - doc. dr. sc. Tvrtko Jolić, mentor - doc. dr. sc. Damira Đukec, zamjenski član		

Zadatak diplomskog rada

BROJ	130/PE/2017
OPIS	Poslovanje je obavljanje neke djelatnosti i suradnja između različitih poslovnih partnera. Za svako poduzeće je preporučljivo da posluje na etičan način, odnosno da provodi etično poslovanje. Nekada se na etiku i ekonomiju gledalo kao na dvije različite znanstvene discipline, ali sada se one promatraju kao nova znanstvena disciplina pod nazivom poslovna etika. Menadžeri koji su glavni donositelji odluka u poslovanju bi se trebali pridržavati određenih etičkih načela prilikom donošenja poslovnih odluka kako bi postupali na etičan način. Također im u tome može pomoći Kodeks etike u poslovanju koji obuhvaća politike, načela i pravila dobrog ponašanja u poduzeću. Jedan od načina za etično poslovanje unutar poduzeća je primjenjivanje društveno odgovornog poslovanja. Društveno odgovorno poslovanje je koncept pomoću kojeg poduzeća mogu u svoje poslovanje integrirati društvene i ekološke ciljeve. Unutar poduzeća bi se trebalo poslovati u skladu s konceptom održivog razvoja, odnosno zadovoljavanje potreba današnjih naraštaja bez ugrožavanja budućih naraštaja. Održivi razvoj se sastoji od tri osnovne sastavnice: ekonomske, ekološke i društvene komponente. DUCATI komponenti d.o.o. je poduzeće sa sjedištem u Republici Hrvatskoj, a dio je grupacije DUCATI Energia S.p.A. iz Italije. Glavni proizvodi poduzeća su: FREEDUCK4, FREEDUCK2, javna punionica i zidna punionica. Poduzeće DUCATI komponenti d.o.o. primjenjuje etično, te društveno odgovorno poslovanje, te se vodi konceptom održivog poslovanja uz stalnu brigu o okolišu i zajednici u kojoj djeluje.

U VARAŽDINU, DANA

7. 2. 2017.

POTPIS MENTORA

DIR 01 PE

SAŽETAK

Poslovanje je obavljanje neke djelatnosti i suradnja između različitih poslovnih partnera. Za svako poduzeće je preporučljivo da posluje na etičan način, odnosno da provodi etično poslovanje. Nekada se na etiku i ekonomiju gledalo kao na dvije različite znanstvene discipline, ali sada se one promatraju kao nova znanstvena disciplina pod nazivom poslovna etika. Menadžeri koji su glavni donositelji odluka u poslovanju bi se trebali pridržavati određenih etičkih načela prilikom donošenja poslovnih odluka kako bi postupali na etičan način. Također im u tome može pomoći Kodeks etike u poslovanju koji obuhvaća politike, načela i pravila dobrog ponašanja u poduzeću. Jedan od načina za etično poslovanje unutar poduzeća je primjenjivanje društveno odgovornog poslovanja. Društveno odgovorno poslovanje je koncept pomoću kojeg poduzeća mogu u svoje poslovanje integrirati društvene i ekološke ciljeve. Unutar poduzeća bi se trebalo poslovati u skladu s konceptom održivog razvoja, odnosno zadovoljavanje potreba današnjih naraštaja bez ugrožavanja budućih naraštaja. Održivi razvoj se sastoji od tri osnovne sastavnice: ekonomske, ekološke i društvene komponente. DUCATI komponenti d.o.o. je poduzeće sa sjedištem u Republici Hrvatskoj, a dio je grupacije DUCATI Energia S.p.A. iz Italije. Glavni proizvodi poduzeća su: FREEDUCK4, FREEDUCK2, javna punionica i zidna punionica. Poduzeće DUCATI komponenti d.o.o. primjenjuje etično, te društveno odgovorno poslovanje, te se vodi konceptom održivog poslovanja uz stalnu brigu o okolišu i zajednici u kojoj djeluje.

Ključne riječi: *Etično poslovanje; Društveno odgovorno poslovanje; Održivi razvoj; DUCATI komponenti d.o.o.*

ABSTRACT

The business is performing some activities and cooperation between the various business partners. For each company is advisable to operate in an ethical manner, and to implement ethical business. Before, the ethics and economics were seen as the two different scientific disciplines, but now they are seen as a new scientific discipline called business ethics. Managers, who are the main decision makers in business, should adhere to certain ethical principles when making business decisions to act in an ethical manner. In that also can help them Code of Ethical Conduct, which includes policies, principles and rules of good conduct in the company. One way of ethical business within the company is application of corporate social responsibility. Corporate social responsibility is a concept where companies can integrate in their business social and environmental goals. Within the company should operate in accordance with the concept of sustainable development, and meeting the needs of today's generation without compromising future generations. Sustainable development has three main components: economic, environmental and social components. DUCATI Komponenti Ltd. is a company based in the Republic of Croatia, a part of the group Ducati Energia S.p.A. from Italy. The main products of the company are: FREEDUCK4, FREEDUCK2, public filling station and filling station in-wall. The company DUCATI components Ltd. applied ethics, corporate social responsibility and keeps the concept of sustainable business with a constant care for the environment and the community in which it operates.

Keywords: *Ethical business; Corporate social responsibility; Sustainable development; DUCATI Komponenti Ltd.*

ZAHVALA

Zahvaljujem svom mentoru doc.dr.sc. Tvrtku Joliću na pomoći, vodstvu i suradnji tijekom izrade Diplomskog rada.

Također se zahvaljujem Upravi poduzeća DUCATI komponenti d.o.o. što su mi omogućili pristup informacijama poduzeća, te se posebno zahvaljujem njihovoj zaposlenici gospođi Jadranki Jakopec koja mi je pomogla u prikupljanju podataka potrebnih za analizu poduzeća.

Zahvaljujem se i, kolegama, prijateljima i obitelji na razumijevanju i podršci iskazanoj tijekom mog studiranja, te svim djelatnicima i profesorima Sveučilišta Sjever.

SADRŽAJ

1.UVOD.....	1
2.POSLOVANJE PODUZEĆA.....	2
2.1. ETIČNO POSLOVANJE	3
2.2. DONOŠENJE ETIČKIH ODLUKA U POSLOVANJU	7
2.3. KODEKS ETIKE U POSLOVANJU	11
3.DRUŠTVENO PODUZETNIŠTVO	12
3.1. OBLICI OSNIVANJA DRUŠTVENOG PODUZETNIŠTVA	14
3.2. STAKEHOLDERSKI PRISTUP.....	17
4.DRUŠTVENO ODGOVORNO POSLOVANJE	19
4.1. INDEKS DOP-A	22
5.ODRŽIVI RAZVOJ.....	26
5.1. SASTAVNICE ODRŽIVOG RAZVOJA	28
5.2. DOKUMENTI UZ KONCEPT ODRŽIVOG RAZVOJA.....	30
5.2.1. Deklaracija o zaštiti okoliša u Republici Hrvatskoj.....	30
5.2.2. Strategija održivog razvoja Europske unije	31
5.2.3. Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske	32
5.3. PRIMJENA NORMI ZA UPRAVLJANJE ZAŠTITOM OKOLIŠA	35
5.3.1. ISO 14001 norma za očuvanje okoliša	36
5.3.2. Uredba EMAS.....	37
6.DUCATI KOMPONENTI D.O.O.	39
6.1. DUCATI KOMPONENTI D.O.O.-OPĆI PODACI O PODUZEĆU.....	39
6.2. DUCATI KOMPONENTI D.O.O. - ETIČNO POSLOVANJE	46
6.3. DUCATI KOMPONENTI D.O.O.-ODRŽIVI RAZVOJ	48
7.ZAKLJUČAK	53
LITERATURA	55
POPIS SLIKA	60
POPIS TABLICA	60
POPIS GRAFOVA.....	60

1.UVOD

Poduzeća u svome poslovanju da bi poslovala na pravedan način trebaju primjenjivati određena pravila, načela i politike kako bi mogla poslovati etično. Održivi razvoj je koncept koji se sastoji od zadovoljavanja potreba današnjih naraštaja bez ugrožavanja budućih naraštaja. Između etičnog poslovanja i održivog razvoj postoji poveznica, jer se u današnje vrijeme treba voditi sve više briga o zajednici unutar koje poduzeće posluje, te o sadašnjim i budućim naraštajima stoga se treba poslovati na način da se ne utječe na ekološke probleme zajednice.

Diplomski rad je strukturiran na način da se najprije teorijski obrađuju etično poslovanje i održivi razvoj, te se nakon toga analizira primjena etičnog poslovanja i održivog razvoja unutar poduzeća DUCATI komponenti d.o.o. Diplomski rad se sastoji od ukupno sedam cjelina. Prva cjelina je *Uvod* u kojoj se definira struktura Diplomskog rada. Druga cjelina je *Poslovanje poduzeća*. Unutar druge cjeline obrađuje se: općenito poslovanje poduzeća, etično poslovanje unutar poduzeća, te koji faktori utječu na etično poslovanje, također se obrađuje znanstvena disciplina poslovna etika, opisuje se način donošenja etičkih odluka u poslovanju, te se navode vrste menadžera unutar poduzeća kao i načela kojih se oni moraju pridržavati, te se obrađuje Kodeks etike u poslovanju. Treća cjelina je *Društveno poduzetništvo*. Unutar ove cjeline obrađuju se: pojmovi poduzetnik, poduzetništvo, društveni poduzetnik, društveno poduzetništvo, navode se oblici osnivanja društvenog poduzetništva, te se navodi Stakeholderski pristup. Četvrta cjelina je *Društveno odgovorno poslovanje*. Unutar ove cjeline se: obrađuje koncept društveno odgovornog poslovanja, te se navodi postupak sudjelovanja za dobivanje nagrade Indeks DOP-a. Peta cjelina je *Održivi razvoj*. Unutar ove cjeline obrađuje se koncept održivog razvoja, navode se sastavnice od kojih se sastoji, obrađuju se dokumenti koji su doneseni u svrhu koncepta održivog razvoja, te se navode norme koje se koriste za upravljanje okolišem. Šesta cjelina je *DUCATI komponenti d.o.o.* Unutar ove cjeline se vrši analiza etičnog poslovanja i održivog razvoja unutar poduzeća DUCATI komponenti d.o.o. Sedma cjelina je *Zaključak*, unutar kojeg se navode zaključci i njime se zaključuje Diplomski rad.

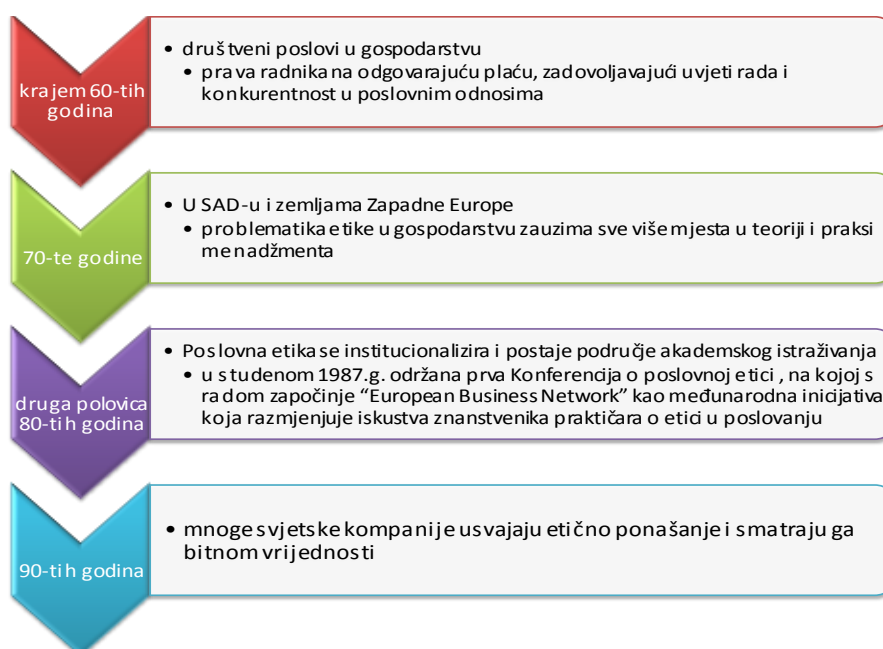
2.POSLOVANJE PODUZEĆA

Kada neka osoba želi ući u poslovno okruženje kao poduzetnik mora znati da u tome okruženju postoje različita pravila i načela kojih se mora pridržavati, te u skladu s njima mora poslovati. Svaka osoba koja je poduzetnik bi se trebala ponašati etično i moralno i ne gledati samo vlastite interese već interese cjelokupne zajednice. Također se svaka osoba koja sudjeluje u nekom poduzeću bez obzira na kojoj poziciji je zaposlena ili koju funkciju obnaša mora pridržavati etičnog ponašanja unutar poduzeća kao i u svakodnevnom životu. Poduzeće je zajednica svih zaposlenika od onih koji se nalaze na najvišoj poziciji kojima je povjereno donošenje odluka cjelokupnog poslovanja, pa sve do onih zaposlenika koji se nalaze na najnižim pozicijama, jer svi oni pridonose kreiranju etičnog ili neetičnog načina djelovanja poduzeća. Poduzeća su organizacijski oblici koji se osnivaju u svrhu ostvarenja određenih profita. Postoje različiti oblici organizacijskih društva i veličina poduzeća koja se mogu osnivati u skladu s time kojim oblikom poslovanja se jedna osoba ili više njih namjerava baviti. Poslovanje je neki oblik obavljanja posla koji se vrši između različitih poslovnih subjekata. Poslovanje obuhvaća obavljanje poslova u svim područjima djelatnosti primjerice: proizvodnih trgovačkih društva, prijevoznčkih trgovačkih društva, uslužnih trgovačkih društva, itd. U svim tim poslovnim odnosima važna je kvalitetna i etična poslovna komunikacija. Poslovnim komuniciranjem omogućeno je uspostavljanje i održavanje poslovnih veza između poslovnih partnera, predstavljanje organizacija, odnosno poduzeća, rješavanje sporova i nesporazuma između poslovnih partnera. Poduzeća vode brigu o svojem načinu poslovanja, ali također i o tome kako da što bolje zadovolje želje i potrebe svojih klijenata. Poduzeće vrši kontrolu usmjerenosti na klijente, te uviđa gdje možda griješi u svome odnosu prema klijentima, pa to pokušava promijeniti kako bi se prema svojim klijentima ponašalo na što etičniji način. Poduzeće si postavlja pitanje da li je lako poslovati s njime, da bi dobilo sliku o tome kakvo je kao poduzeće partner i da li je lako ostalim poslovnim partnerima poslovati s njime. Uz to se pita da li ima razumijevanja za svoje klijente, te da li sluša njihove želje i da li se prema njima usmjerava. Poduzeće preispituje svoj vlastiti proizvod, te njegovu isporuku, instaliranje i ostale usluge koje se nude uz proizvod. Također poduzeće preispituje svoje standarde koje primjenjuje i da li ih uopće primjenjuje. Poduzeće se brine i za svoje zaposlenike da li rade u zajedništvu, da li se odluke donose međusobnim dogovorom i sl.

2.1. Etično poslovanje

Kako kvalitetnog poslovanja nema bez etike, nema ga ni bez ekonomije koja se odnosi na: proizvodnju, raspodjelu, razmjenu i potrošnju materijalnih dobara i usluga, stoga su se te dvije znanstvene discipline morale spojiti u jednu novu znanstvenu disciplinu. Do prije 20. stoljeća na etiku i ekonomiju se gledalo kao na dvije različite znanstvene discipline, ali nakon 20. stoljeća one se spajaju u jednu novu znanstvenu disciplinu pod nazivom poslovna etika. Pretpostavlja se da većina poduzeća svoje poslovanje vrši na etičan način, ali ipak postoje slučajevi kako u Republici Hrvatskoj tako i drugdje u svijetu da poduzeća ne posluju etično i ne pridržavaju se poslovne etike, te samo gledaju na svoje vlastite interese.

Prema Dujaniću, povijesni razvoj poslovne etike započinje u 20. stoljeću, i to krajem 60-tih godina kada se javljaju naznake za poslovnu etiku u obliku društvenih poslova u gospodarstvu. Poslovna etika u konačnici postaje dio modernog poslovanja poduzeća 90-tih godina 20. stoljeća. U nastavku je slika koja prikazuje razvoj poslovne etike kroz povijest prema Dujaniću.

Slika 1. Povijesni razvoj poslovne etike

Izvor: prilagođeno prema: Dujanić M., (2003.)¹

¹ Dujanić M., *Poslovna etika u funkciji menadžmenta*, Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci: časopis za ekonomsku teoriju i praksu, (2003.), Vol. 21 No. 1, str. 55

Bebek i Kolumbić, koji na poslovnu etiku gledaju na način kao i Aristotel, gdje su etika i ekonomija kompatibilne daju sljedeću definiciju poslovne etike. „Poslovna etika se odnosi na one vrste poslova koje obavljamo za druge, i to s ciljem pribavljanja koristi i za druge, te izravne ili neizravne koristi za nas same, odnosno matičnu organizaciju, i to tako da isto radimo pravilno odnosno u skladu s prirodnim bitkom.“²

Poduzeće prema tome treba poslovati tako da vrši poslove ili pruža usluge drugima kako bi postiglo cilj, korist za svoje klijente, ali i za sebe same, ali u skladu s etičkim načelima. Unutar poslovanja poduzeća treba se voditi biga i o svim sudionicima kako unutar poduzeća tako i izvan poduzeća i trebalo bi se usredotočiti na način poslovanja koji je u skladu s poslovnom etikom.

Današnja poduzetnička etika prema Bozaniću usredotočuje se na sljedeća područja i teme:

- **„Zaposlenik/radnik-**etički ili neetički odnos poslodavca prema zaposlenim radnicima uočljiv je najprije u postupcima kao što su: ispravno ponašanje ili u negativnom obliku, diskriminacija u zapošljavanju, unapređivanju, otpuštanju s posla i plaćanju, pitanje pravedne plaće, sigurnost na radnome mjestu, zadovoljstvo na poslu i uvjeti rada;
- **Marketing-**primjeren odnos proizvođača, odnosno njegova posrednika prodavača koji se pojavljuje na tržištu s proizvodom i samog kupca;
- **Konkurencija i cijene-**problem određivanja pravedne cijene uključuje etičko pitanje i oduvijek zauzima središnje mjesto u poslovnom životu;
- **Multinacionalne korporacije-**u modernom svjetskom poslovanju, posebno u visoko razvijenim zemljama, glavnu riječ u obrtaju kapitala i prometu vode multinacionalne korporacije;
- **Ekološki problemi-**u drugoj polovici 20. stoljeća svjetska je pozornost i briga usmjerena na zaštitu čovjekova okoliša. Uočavaju se dvostruki problemi: s jedne strane zagađivanje vode, zraka, te stvaranje otrovnih sastojaka i nuklearnog otpada, a s druge se strane nameće pitanje iscrpljivanja prirodnih zaliha minerala, nafte i plina.“³

² Bebek B., Kolumbić A., *Poslovna etika*, Zagreb: Sinergija, (2000.), str. 7

³ Bozanić A., *O etici poslovanja i poduzetništva „business ethics“*, Stručni rad, Crkva u svijetu: Crkva u svijetu, (1998.), Vol.33 No.4, str. 363-365

U poslovnom svijetu postoje faktori koji utječu na etično ponašanje poduzeća i kojih bi se poduzeća trebala pridržavati. Prema Aleksić, svako poduzeće bi si trebalo postaviti pitanje, „Da li je poslovanje etično i društveno odgovorno?. Postoji nekoliko vrsta faktora i sudionika koji na to utječu:

- **organizacijska kultura** (rituali, ceremonije, priče i legende, jezik i žargon, simboli, tradicija i povijest),
- **etika pojedinca** (uvjerenja i vrijednosti, moralni razvoj, okviri etičnog odlučivanja),
- **organizacijski sustav** (struktura, politika i pravila, etički kodeks, sustav nagrađivanja, selekcije i treninzi),
- **vanjske interesne skupine** (državna regulativa, kupci, specijalne interesne grupe, globalno tržište).“⁴

Prema ovim faktorima poduzeće lakše dobiva odgovor na svoje pitanje, da li je njihovo poslovanje etično i društveno odgovorno?. U slučaju da je krajnji odgovor negativan, odnosno da se dobije odgovor da poduzeće ne posluje etično i društveno odgovorno, unutar poduzeća bi se trebalo nešto promijeniti u svrhu da se u skoroj budućnosti dobije potvrđan odgovor, odnosno da je poslovanje poduzeća etično i društveno odgovorno. Potvrđan odgovor bi trebao biti cilj svih sudionika, a ne samo menadžmenta koji je glavni donositelj odluka unutar poduzeća.

Svako poduzeće ima svoju jedinstvenu organizacijsku kulturu koja ju razlikuje od drugih poduzeća. Unutar organizacijske kulture poduzeća se nalaze: rituali i ceremonije kojih se poduzeće pridržava, priče i legende, te tradicija i povijest koje ga čine jedinstvenim i koje želi očuvati i ispričati sadašnjim, ali i budućim poslovnim partnerima, zaposlenicima i potrošačima. Svako poduzeće ima također svoj jedinstveni jezik kojim se sporazumijevaju njegovi zaposlenici i koji je samo njima razumljiv.

Etika pojedinca se odnosi na pojedinca kao osobu koja svoje odluke donosi na temelju vlastitih uvjerenja i vrijednosti, moralnih stavova i u okviru etičkog odlučivanja.

Kako svako poduzeće mora posjedovati svoju organizacijsku kulturu, također mora posjedovati i vlastiti organizacijski sustav. Organizacijski sustav se sastoji od: struktura, pravila i politika koje poduzeće propisuje, etičkog kodeksa kojeg se pridržava, sustava

⁴ Aleksić A., *Poslovna etika-element uspješnog poslovanja*, Pregledni znanstveni rad, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, (2007.), Vol.5 No.1, str. 4, preuzeto od: Daft, R.L.: *Organization Theory and Design*, Thompson South-Western, Ohio, (2004.), str. 376.

nagrađivanja svojih zaposlenika da bi ih dodatno stimuliralo, te selekcija i treninga vlastitih zaposlenika kao bi se mogli razvijati i napredovati unutar poduzeća i poslovanja.

Poduzeća su okružena vanjskim i unutarnjim interesnim skupinama, tako u unutarnje mogu spadati, primjerice zaposlenici, uprava, itd. U vanjske interesne skupine spadaju državna regulativa koja vrši na neki način kontrolu nad poduzećem, kupci kako postojeći tako i potencijalni, specijalizirane interesne grupe i globalno tržište na kojemu se formira ponuda i potražnja proizvoda i usluga.

U nastavku je prikazana slika prema Aleksić koja prikazuje četiri grupe faktora koji utječu na etično ponašanje poduzeća.

Slika 2. Faktori koji utječu na etično ponašanje poduzeća

Izvor: prilagođeno prema: Aleksić A., (2007.)

2.2. Donošenje etičkih odluka u poslovanju

Odlučivanje i donošenje odluka je prisutno kako u profesionalnom životu tako i u svakodnevnom, te privatnom životu. Svaka ljudska aktivnost je posljedica nekog ranijeg oblika donošenja odluka. U profesionalnom životu je donošenje odluka malo složeniji i dugotrajniji proces koji se vrši kako bi se donijela kvalitetna i pravedna odluka. Sposobnost takvih odluka se uči i usavršava tijekom vremena poslovanja i donošenja odluka koje su bile dobre, ali također i onih loših koje su donositelja naučile nečemu na što u budućnosti treba pripaziti.

U današnje turbulentno vrijeme kada postoji sve veća globalizacija poslovanja teško je donijeti kvalitetnu odluku koja će biti u skladu etičnog poslovanja. U toj odluci menadžerima i ostalim zaposlenicima koji donose odluku mogu pomoći klasični koraci u proceduri odlučivanja koje navodi Žitinski.

Prema Žitinski proces donošenja etične odluke, odnosno klasični koraci u proceduri odlučivanja odvijaju se u fazama kada se završi prva faza, odnosno korak ulazi se u drugu i tako sve do kraja procesa. Proces započinje prvim korakom u kojem se definira problem koji se želi riješiti. „Najprije treba otkriti pravu narav problema, tj. razlikovati simptome problema od samog problema.“⁵ Početna faza je najvažnija, jer se prema početnoj fazi i sve ostale prilagođavaju. Nakon što se definirao problem ulazi se u drugu fazu. U drugom koraku se vrši strukturiranje praktičnih ciljeva odluke. „Problem će biti lakše definirati ako simptome odredimo tako što ćemo identificirati mjesto i vrijeme gdje se oni pojavljuju, te utvrdimo ekstenzitet, tj. omjer u kojemu su oni prisutni. “Nakon definiranog problema treba odrediti alternative za rješavanje problema. U trećem koraku se prikupljaju i vrednuju prikupljeni podaci. „Podatke valja podijeliti na primarne i sekundarne i onda ih vrednovati na osnovi njihove važnosti, relevativnosti i kvantitete. “Primarni podaci su podaci koji se prikupljaju za točno određenu svrhu, dok su sekundarni podaci prikupljeni već unaprijed za neku drugu svrhu. Četvrti korak je proces kritičkog i analitičkog mišljenja. „Svrha je čuti što više alternativnih teza. U menadžmentu se preporučuje izabrati minimalno četiri alternative. “U ovoj fazi svako mišljenje je dobro došlo i ne smije se nikoga podcjenjivati jer se zajedničkim idejama i mišljenjima može lakše doći do kvalitetnih konačnih odluka. Peti korak se odnosi na organiziranje relevantnih činjenica u pojedinim alternativama. Kako se najprije definirao

⁵ Žitinski M., *Poslovna etika*, Dubrovnik, Sveučilište u Dubrovniku, (2006.), str. 201-206

problem, a nakon njega alternative, treba na kraju organizirati relevantne činjenice u pojedinim alternativama. U procijeni alternativa koriste se usporedbe alternativa prema prednostima i nedostacima, prema subjektivnom i objektivnom mišljenju. „Subjektivne i objektivne prednosti i nedostatke pojedinih alternativa odmieravamo postavljanjem temeljnoga kriterija ispod kojega nećemo ići. “Šesti korak je izbor najpoželjnije alternative. „Očekuje se objašnjenje zašto je dotična odluka bila potrebna, zašto je izabrana specifična alternativa, koje su aktivnosti sad potrebne, te koje rezultate očekujemo. “Posljednji sedmi korak je kontrola donesene odluke. „Vrši se procjena onoga što će iz odluke proizaći. Postavljaju se pitanja, Je li odluka polučila željeni rezultat? Ako nije, zbog čega nije?. “Na kraju ovog procesa se vrši kontrola da li se donijela etična odluka za rješavanje problema, ako se uvidi da odluka nije etična donositelj odluke bi postupak trebao ponavljati sve dok ne donese etičnu odluku za rješavanje problema unutar poduzeća.

Slika u nastavku prikazuje sedam klasičnih koraka u proceduri odlučivanja prema Žitinski.

Slika 3. Klasični koraci u proceduri odlučivanja

Izvor: prilagođeno prema: Žitinski M., (2006.)

Glavni donositelji odluka u poslovanju poduzeća su često menadžeri koji moraju donijeti odluku koja će imati posljedice na poduzeće u cjelini, ali i na njih same. Menadžeri se razlikuju jedni od drugih prema načinu donošenja odluka, odnosno prema etičkim i moralnim načelima kojima se vode. Često se menadžeri u poslovnom svijetu ponašaju i odnose na jednaki način kao i u svakodnevnom životu. Tako neki menadžer koji se u svome privatnom životu ponaša na način da poštuje ljude oko sebe, da se vodi određenim načelima i poštuje zakone tako će se ponašati i kao menadžer nekog poduzeća. Dok će istovremeno neki menadžer koji radi sve suprotno od zakona i ne ponaša se u skladu s etičkim ponašanjem u svakodnevnom životu, također i u poslovnom svijetu provoditi takav način razmišljanja i ponašanja. Postoje ljudi koji smatraju da etici nije mjesto u poslovanju nekog poduzeća, jer se pravila kojih se pridržavaju u svakodnevnom životu ne mogu primjenjivati i u poslovnom životu. Ali bi se ipak ljudi koji se nalaze na mjestima menadžera u poduzeću unutar poslovanja trebali pridržavati određenih zakona koji su propisani bez obzira na to što ne smatraju da će to donijeti korist za njihovo poslovanje.

Ćorić i Jelavić navode podjelu menadžera u tri skupine s obzirom na etička i moralna načela koje primjenjuju u svome poslovanju.

„Postoje tri kategorije menadžera s obzirom na etička i moralna načela u poslovanju:

- **Moralni menadžeri**-drže se visokih moralnih standarda, kako u vlastitome ponašanju tako i u svojim očekivanjima prema načinu poslovanja. Oni su uzor etičkog ponašanja i drže da je etičnost dio vodstva. Poslovni uspjeh se ostvaruje unutar granica zakona.
- **Nemoralni menadžeri**-aktivno se opiru etičkome ponašanju u poslovanju i uporno ignoriraju etička načela prilikom donošenja odluka. Legalne standarde smatraju preprekama koje treba zaobići, a svoje interese ostvaruju.
- **Amoralni menadžeri**-dva su tipa takvih menadžera: svjesno ili nesvjesno amoralni. Svjesno amoralni vjeruju da posao i etika ne idu zajedno jer u poslu vladaju drugačija pravila nego u ostalim područjima života. Nesvjesno amoralni menadžeri ne pridaju previše pozornosti etici u poslovanju. Osobine takvog menadžera su nemoralnost, nepažnja glede činjenice da su određeni potezi u poslovanju nedolični. Zajednička odlika obaju tipova je da smatraju nužnim biti u skladu sa zakonom, ali ne vide veću korist od toga.“⁶

⁶ Ćorić M., Jelavić I., *Etika u poslovanju Etičko vodstvo u poslovnom kontekstu sa slučajevima iz prakse*, Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti, (2009.), Vol. 64 No.3, str. 397; preuzeto od: K. Tibor, *Etika u gospodarstvu*, Osijek, (2001.)

Svi zaposlenici bi se trebali ponašati na etičan način unutar poslovanja, a posebice menadžeri jer bi ipak oni trebali biti za primjer ostalim zaposlenicima. Menadžeri kao primjer dobrog i etičnog ponašanja trebaju biti uljudni prema svojim kolegama zaposlenicima kako bi lakše svakodnevno obavljali zajedničke dužnosti. Menadžeri su osobe koje na sebe preuzimaju obveze ispunjavanja određenih rokova ili izvršenje poslova, te u tome trebaju biti nepristrani i savjesni. Prema svojim konkurentima iz drugih poduzeća trebaju se ponašati korektno i pošteno, te ne štetiti njima ni potrošačima kao krajnjim kupcima na tržištu. Poslovanjem se ne smije ni štetiti društvenoj zajednici u cjelini, važno je provoditi društveno odgovorno poslovanje. Kako svugdje postoje načela i pravila kojih bi se zaposlenici trebali pridržavati i prema kojima bi trebali donositi svoje odluke tako postoje temeljna poslovna etička načela kojih bi se menadžeri trebali pridržavati unutar svojeg poslovanja kako bi poslovali na moralan i etičan način.

U nastavku su navedena temeljna poslovna etička načela koje navodi grupa autora Bobera, Hunjet i Kozina.

„Temeljna poslovna etička načela:

- savjesnost;
- poštenje;
- jedinstvo tržišta;
- ne naštetiti drugim sudionicima na tržištu, potrošačima, društvenoj zajednici;
- nepristranost;
- uljudnost;
- uviđajnost;
- uslužnost;
- poštovanje preuzetih obaveza.“⁷

Menadžeri bi se trebali prema tim poslovnim etičkim načelima ponašati i voditi u svome poslovanju kako bi poslovali što uspješnije i dugoročnije u svome poslovanju. Takav način ponašanja i poslovanja pridonosi boljim međuljudskim odnosima u poduzeću, kvalitetnijim odnosima s poslovnim partnerima i stvaranju poslovanja koje se brine za sve sudionike zajednice u cjelini na odgovoran način bez štetnih učinaka na okolinu.

⁷ Bobera D., Hunjet A., Kozina G., *Poduzetništvo*, Varaždin: Sveučilište Sjever, (2015.), str. 270

2.3. Kodeks etike u poslovanju

Kodeks etike u poslovanju obuhvaća politike, načela i pravila dobrog ponašanja u poslovnim organizacijama. Oni razlučuju dobro-moralno od nemoralnog u poslovnome životu poduzetnika. Poduzetnici bi se trebali u svojem poslovanju pridržavati etičkih kodeksa, te bi trebali njegovati dobre i zdrave međuljudske odnose, poštivati zakone i običaje, provoditi pravedan sustav nagrađivanja zaposlenika, izbjegavati zlouporabu položaja za osobne i obiteljske olakšice, čuvati poslovne tajne, boriti se protiv korupcije, suzdržavati se od lažnih obećanja i slično.

U Republici Hrvatskoj, Hrvatska gospodarska komora koja prati poslovanje poduzeća preporučuje prihvaćanje pravila Kodeksa etike u poslovanju. Kodeks etike u poslovanju sastoji se od 35. članaka koji su raspoređeni u nekoliko dijelova. Kodeks započinje uvodom, nakon toga su nabrojena opća načela kojih se potpisnik treba pridržavati, propisani su međusobni odnosi poslovnih subjekata, unutarnji odnosi u poslovnom subjektu, način rješavanja povreda Kodeksa, te način prihvaćanja Kodeksa.

U nastavku su nabrojena načela koje propisuje Hrvatska gospodarska komora, a koje prihvaća potpisnik Kodeksa.

„Potpisnik Kodeksa prihvaća obvezu djelovanja u skladu s načelima:

- odgovornosti,
- istinitosti,
- učinkovitosti,
- transparentnosti,
- kvalitete,
- postupanja u dobroj vjeri i poštovanja dobrih poslovnih običaja prema poslovnim partnerima, poslovnom i društvenom okruženju te vlastitim radnicima.“⁸

Prihvaćenje i pridržavanje etičkih kriterija pridonosi se transparentnijem i učinkovitijem poslovanju, te stvaranju većeg povjerenja od strane drugih poslovnih partnera s kojima poduzeće surađuje, a isto tako i od strane postojećih i budućih klijenata njihovih poslovnih usluga ili proizvoda.

⁸ Hrvatska gospodarska komora; Kodeks etike u poslovanju: <http://www.hgk.hr/documents/kodeksposlovneetikehrweb581354cae65c8.pdf>, pristupljeno 20.01.2017.

3.DRUŠTVENO PODUZETNIŠTVO

Sve se više susrećemo i čujemo pojmove poduzetništvo, poduzetnik ili poduzetnica, poduzetnička ideja, poduzetnička inovacija, te nam postaju dio svakodnevnog života. Poduzetništvo je staro koliko i ljudski rod, ali ono je istodobno proces jer obuhvaća različite gospodarske aktivnosti koje su se mijenjale i razvijale usporedno s promjenama i razvojem društva. Poduzetništvo je proces u koji diljem slobodnog svijeta svakodnevno ulazi tisuće ljudi. Definicija o poduzetništvu kao i o poduzetniku ima mnogo koliko i autora koji su ih pokušali definirati.

Škrtić navodi definiciju poduzetništva i poduzetnika na sljedeći način: „Joseph Schumpeter, austrijski i američki ekonomist i sociolog, popularno zvan ocem poduzetništva, definira poduzetništvo kao stvaranje inovacija, naglašavajući neospornu važnost inovacija za gospodarski rast i razvoj.“ „Poduzetnik se može definirati kao osoba nadarena poslovnim duhom i rukovodnim sposobnostima, bogata znanjem o poslovima i ljudima, odlučna i spremna da preuzme rizik upravljanja poduzećem na temelju inovacija i stalnog razvoja.“⁹

Temeljem toga poduzetništva nema bez poduzetnika, odnosno bez njegove inicijative i inovacija, bez kapitala koji ulaže, ali i pravnog oblika u kojemu se ideje ostvaruju.

Lešić navodi tri pravca razvoja koja su se razvila unutar poduzetništva na sljedeći način: „U suvremenom poduzetništvu danas se mogu razlikovati dva pravca razvoja. Prvi pravac odnosi se na individualno poduzetništvo pod kojim se smatra da je poduzetnik istodobno vlasnik poduzeća, upravljač poduzeća, te nositelj rizika u poslovanju. Drugi pravac se odnosi na korporativno poduzetništvo koje je vezano za funkcioniranje velikih poduzeća. Glavni akteri u korporativnom poduzetništvu su menadžeri s poduzetničkim sklonostima tzv. intrapoduzetnici. Treći pravac koji se naglo razvija socijalno je poduzetništvo. Socijalno poduzetništvo razlikuje se od korporativnog poduzetništva i individualnog poduzetništva prvenstveno u misiji koja je stvaranje društvene koristi umjesto generiranja profita.“¹⁰

⁹ Škrtić M., *Poduzetništvo*, Zagreb: Sinergija, (2006.), str. 3; 61

¹⁰ Lešić D., *Neprofitne udruge kao nositelji razvoja socijalnog poduzetništva u Republici Hrvatskoj*, Pregledni rad, Obrazovanje za poduzetništvo-E4E: znanstveno stručni časopis o obrazovanju za poduzetništvo, (2015.), Vol. 5 No. 2, str. 85, preuzeto od: Kolaković, (2006.)

Tako i u Republici Hrvatskoj postoji ovaj oblik poduzetničkog poslovanja pod nazivom socijalno poduzetništvo koje se još naziva i društveno poduzetništvo, kojemu je cilj stvaranje društvene vrijednosti. Kako se često događa da se znanstvenici ne mogu složiti oko nekog pojma, te se pojavljuju različite grupe znanstvenika sa svojim tumačenjima i zagovaranjima određenih definicija, tako se i ovdje javljaju tri grupe znanstvenika s različitim pogledima na socijalno, odnosno društveno poduzetništvo.

Škrtić i Mikić navode sljedeće: „Prva grupa znanstvenika odnosi se prema socijalnom poduzetništvu kao neprofitnoj inicijativi u potrazi za alternativnim osnivačkim strategijama ili upravljačkim shemama, a sve u svrhu stvaranja društvene vrijednosti. Druga grupa istraživača socijalno poduzetništvo doživljava kao društvenu odgovornost komercijalnih poduzeća uključenih u međusektorska partnerstva, dok treća grupa znanstvenika sagledava pojam kao sredstvo za rješavanje društvenih problema i kataliziranje transformacije društva u cjelini.“¹¹

Pojam socijalnog poduzetništva prvi je u svijetu definirao Bill Drayton koji je zaslužan za osnivanje organizacije Ashoka. Cingula i Veselica navode sljedeće: „Bill Drayton, glavni izvršni direktor i osnivač Ashoka, globalne neprofitne organizacije posvećene razvoju i promicanju socijalnog poduzetništva, pojam socijalnog poduzetništva definira riječima: socijalni poduzetnici ne žele samo dati ribu ili učiti kako se riba lovi, oni ne miruju sve dok ne revolucioniraju svekoliku ribarsku industriju.“¹²

Na poduzetnike koji posluju unutar socijalnog poduzetništva također se gleda na drugačiji način nego na ostale poduzetnike. Tako Baturina navodi razliku između socijalnih poduzetnika i poslovnih poduzetnika: „Za razliku od poslovnih poduzetnika koji su motivirani profitom, socijalni poduzetnici su motivirani željom da poboljšaju društvo, oni su, agenti promjene u društvu, hvatajući prilike koje drugi propuštaju, poboljšavajući sustav, inovirajući nove pristupe i stvarajući održiva rješenja da bi promijenili društvo na bolje.“¹³

¹¹ Mikić M., Škrtić M., *O socijalnom poduzetništvu u svijetu i Republici Hrvatskoj*, Pregledni rad, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, (2007.), Vol. 5 No.1, str. 155, preuzeto od: Dees, G., *Social Entrepreneurship: Mobilizing Resources for Success*, str. 4

¹² Cingula M., Veselica R., *Edukacija stručnjaka za poduzetništvo*, Hrvatski znanstveni stručni skup o menadžmentu u turizmu i sportu, (2010.), Vol. 1, str. 57-65, preuzeto od: <http://www.skollfoundation.org/aboutsocialentrepreneurship/index.asp>

¹³ Baturina D., *Konceptualizacija socijalnog poduzetništva i izazovi razvoja područja*, Pregledni rad, Ekonomska misao i praksa, (2013.), No.1, str. 129

U Republici Hrvatskoj još uvijek nije točno definirana razlika između društvenog poduzetništva i ostalih oblika, te je u tu svrhu donijeta Strategija razvoja društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2015. do 2020. godine, usvojena na sjednici Vlade Republike Hrvatske 30. travnja 2015. godine.

Društveno poduzetništvo može biti u vlasništvu članova lokalne zajednice ili svojih vlastitih zaposlenika, upravljanje se uspostavlja na demokratski način, a ciljevi za ostvarenje dobiti su im u jednakom omjeru kako društveni tako i korporativni. Društveno poduzetništvo bi se trebalo integrirati i utjecati na razvoj lokalne zajednice ili regije u kojoj djeluje.

3.1. Oblici osnivanja društvenog poduzetništva

Kako je Republika Hrvatska jedna od članica Europske unije omogućeno joj je sudjelovanje na različitim natječajima za bespovratna sredstva tako je omogućeno i sudjelovanje u fondovima Europske unije koji financiraju različite oblike društvenog poduzetništva. Društveno poduzetništvo se može osnivati u različitim oblicima od različitih udruga pa sve do trgovačkih društva. Fondovi Europske unije za koje se može prijavljivati često propisuju način i oblik društvenog poduzetništva stoga nisu svi natječaji uvijek otvoreni za sve oblike društvenog poduzetništva. U Republici Hrvatskoj se društveno poduzetništvo realizira kroz pružanje socijalnih usluga više nego za zapošljavanje slabije zapošljive radne snage.

Širola i Zrilić navode sljedeće: „Prema službenim podacima, u cijeloj Europskoj uniji postoji više od 11 milijuna radnih mjesta unutar područja socijalne ekonomije, dok se broj dionika procjenjuje na čak 160 milijuna. Akteri u socijalnoj ekonomiji čine 10 % ukupnog korpusa poduzeća u EU-u i zapošljavaju 6 % od ukupne radne populacije EU-a. Od tog postotka zaposlenih, njih 70 % zaposleno je u neprofitnim organizacijama, 26 % u zadrugama i 3 % u društvima uzajamne pomoći. Pritom se organizacije ili poduzeća socijalne ekonomije pojavljuju u gotovo svim sektorima gospodarstva od bankarstva i osiguranja, preko poljoprivrede, obrtništva, do zdravstvenih i socijalnih usluga.“¹⁴

¹⁴ Širola D., Zrilić N., *Socijalno poduzetništvo-nova mogućnost zapošljavanja mladih u Hrvatskoj*, Pregledni rad, Zbornik Veleučilišta u Rijeci, (2014.), Vol. 2 No. 1, str. 69; preuzeto od: Vidović: (2012.), str. 114-115

Društveno poduzetništvo i osnivanje društvenih poduzeća u Republici Hrvatskoj nije u tolikoj mjeri zastupljeno i razvijeno. U Republici Hrvatskoj je još uvijek dosta ne razvijeni oblik društvenog poduzetništva kao neprofitnih organizacija, te isto tako nije ni točno definirano koji oblici bi organizacija bili zastupljeni kao društvena poduzeća.

U većini slučajeva društveno odnosno socijalno poduzetništvo osniva se u oblicima kako navode Lupšić i drugi autori. „Oblici osnivanja socijalnih poduzeća:

- Trgovačka društva,
- Zadruge,
- Obrti,
- Udruge,
- Zaštitna radionica,
- Radni centri.“¹⁵

Trgovačko društvo je pravna osoba koja samostalno i trajno obavlja gospodarsku djelatnost radi: ostvarenja dobiti proizvodnjom, prometom roba ili pružanja usluga na tržištu. Trgovačka društva se dijele na: društva kapitala i društva osoba. Društva kapitala se dijele na: dioničko društvo (d.d.) i društvo s ograničenom odgovornošću (d.o.o.), dok se društva osoba dijele: na javno trgovačko društvo (j.t.d.), komanditno društvo (k.d.) i gospodarsko interesno udruženje (g.i.u.).

Dioničko društvo je društvo u kojemu članovi koji se nazivaju dioničarima sudjeluju u ulozima u temeljnome kapitalu podijeljenom na dionice, ali dioničari ne odgovaraju za obveze društva. Temeljni kapital iznosi najmanje 200.000,00 kuna. Društvo s ograničenom odgovornošću je društvo u koje jedna ili više pravnih ili fizičkih osoba ulažu temeljne uloge kojima sudjeluju u temeljnom kapitalu, ali članovi ne odgovaraju za obveze društva. Temeljni kapital iznosi najmanje 20.000,00 kuna.

U javno trgovačko društvo udružuju se dvije ili više fizičkih osoba zbog trajnog obavljanja djelatnosti pod zajedničkim gospodarskim subjektom, dok svaki član društva odgovara neograničeno cijelom svojom imovinom. Komanditno društvo je društvo u koje se udružuju

¹⁵ Lupšić D., Bajok I., Medić M., Glavina Petričević S., Petričević T., Fruchterman J., *Poduzetništvo u službi zajednice*, Zbornik tekstova o društvenom poduzetništvu, Nacionalna Zaklada za razvoj civilnog društva, str. 29-37

dvije ili više osoba radi obavljanja djelatnosti pod zajedničkom tvrtkom. Najmanje jedna osoba odgovara za obveze društva cijelom svojom imovinom, dok najmanje jedna osoba ne odgovara za obveze društva ako je platila svoj ulog u cjelini ili samo odgovara do onog neuplaćenog uloga u društvo. Gospodarsko interesno udruženje osnivaju dvije ili više fizičkih ili pravnih osoba radi olakšanja i promicanja obavljanja gospodarske djelatnosti njegovih članova, da bi poboljšale ili povećale njihov učinak, ali da ne stječu dobit za sebe.

Zadruga je poseban oblik pravne osobe koja uvažava načelo uzajamne pomoći radi unapređenja i zaštite gospodarskog i drugog profesionalnoga interesa. Cilj joj je ostvarenje osobne i zajedničke dobiti ili drugih interesa.

Obrt je samostalno i trajno obavljanje dopuštenih gospodarskih djelatnosti fizičkih osoba sa svrhom postizanja dobiti koja se ostvaruje proizvodnjom, prometom ili pružanjem usluga na tržištu.

Udruga je dobrovoljno i slobodno udruženje svih fizičkih ili pravnih osoba koje se zauzimaju za zaštitu ljudskih prava i sloboda, zaštitu okoliša i prirode, održivi razvoj, za socijalne, zdravstvene i druge ciljeve, ali bez namjere stjecanja dobiti.

Zaštitna radionica je ustanova ili trgovačko društvo koje zapošljava najmanje 51 % osoba s invaliditetom u odnosu na ukupan broj zaposlenih osoba.

Radni centri se osnivaju u svrhu zapošljavanja osoba s invaliditetom koje ne mogu postići radni učinak veći od 50 % koji je primjeren njihovoj dobi života, stručnoj spremi i uvjetima rada gdje su zaposleni, također se osnivaju u svrhu radnoterapijskih aktivnosti u okviru rehabilitacije osoba s invaliditetom. Najmanje 80 % osoba s invaliditetom mora biti na radu u radnom centru u odnosu na broj osoba u radnom odnosu.

3.2. Stakeholderski pristup

U novije vrijeme se govori o Stakeholderskom pristupu u poduzeću koji se razvio u okviru korporativnog upravljanja. Stakeholderski pristup poduzeća se može uspoređivati i s ostalim oblicima poslovanja, tako se može uspoređivati i s društvenim poduzetništvom.

Sisek i Strahonja navode sljedeće: „Kao opća filozofija ili koncept stakeholding se vraća općim načelima slobode, zajedništva, jednakosti i solidarnosti. Njegove su glavne karakteristike i ciljevi postizanje društvene i ekonomske kohezije, a to se realizira uzajamnošću za sve i uključivanjem svih. Oslanjajući se na te univerzalne ideje stakeholding implicira jednake mogućnosti, a ne jednake ishode za sve.“¹⁶

Tafra-Vlahović navodi kako je i kada nastao pojam Stakeholder, na sljedeći način: „Smatra se da je pojam interesne skupine (stakeholder) nastao kao svojevrsno namjerno poigravanje riječju dioničar (stockholder). Uveden je 1962. kada je Istraživački institut Stanford prvi put upotrijebio izraz *pogled interesne skupine*. Izraz je upućivao na to da, osim dioničara koji su mogli utjecati ili na koje je mogla utjecati neka organizacija, postoje i druge skupine koje imaju udjel (stake) u toj organizaciji.“¹⁷

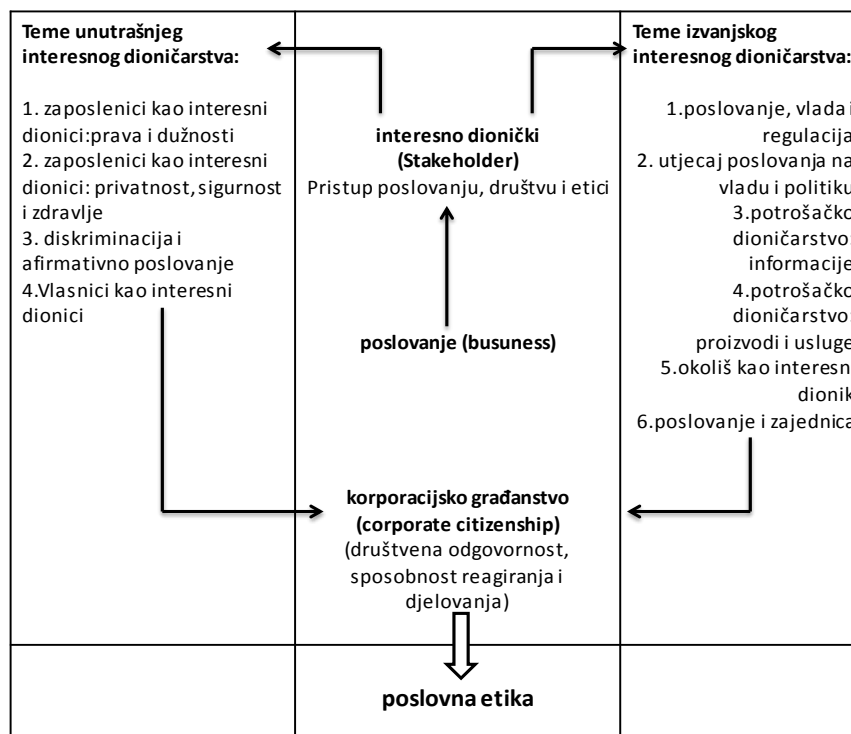
Sisek i Režek objašnjavaju pojam Stakeholdera na sljedeći način: „Stakeholder je engleska riječ za interesno-utjecajnu skupinu u poduzeću i oko njega. Udio ili utjecaj (eng. stake) jest svaki interes ili potraživanje koje grupa ili pojedinac ima u rezultatu (ishodu) korporacijske politike, procedurama ili akcijama prema drugima. Interesno-utjecajne skupine poduzeća međusobno se razlikuju ne samo zato što postoji razlika u njihovim primarnim interesima i motivima, nego i zbog razlika u razini uključenosti u poduzeće te razini rizika koji je s time povezan. U tom smislu stakeholderi se mogu podijeliti na različite grupe: vanjske i unutarnje stakeholdere, primarni i sekundarni, ključni ili strateški stakeholderi.“¹⁸

¹⁶ Sisek B., Strahonja M., *Stakeholderski pristup poduzeću*, Pregledni rad, Poslovna izvrsnost: znanstveni časopis za promicanje kulture kvalitete i poslovne izvrsnosti, (2012.), Vol. 6 No. 1, str. 130

¹⁷ Tafra-Vlahović M., *Konceptualni okvir društveno odgovornog poslovanja*, MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima, (2009.), Vol. 3 No. 5, str. 167

¹⁸ Sisek B., Režek M., *ATTITUDES OF CROATIAN MANAGERS TOWARDS INFLUENCE OF STAKEHOLDER APPROACH ON BUSINESS PERFORMANCE*, Izvorni znanstveni članak, Poslovna izvrsnost: znanstveni časopis za promicanje kulture kvalitete i poslovne izvrsnosti, (2007.), Vol. 1 No. 1, str. 70, preuzeto od: Mitchell, Agle i Wood, 1997.

Stakeholderi su dakle sudionici koji također utječu na način poslovanja poduzeća. Slika u nastavku koja prikazuje poslovnu etiku i sudionike koja je napravljena prema Krkaču prikazuje da bez poslovne etike nema poslovanja, odnosno da se ona odnosi i na vanjske i unutarnje sudionike poslovanja, bez obzira na to što se na svakoga odnosi na različiti način. Kako je i prikazano na slici poslovna etika čini središnji dio iz kojeg proizlaze ključna područja i konkretni problemi.

Slika 4. Poslovna etika i sudionici

Izvor: prilagođeno prema: Krkač K., (2007.)¹⁹

¹⁹ Krkač K., *Uvod u poslovnu etiku i korporacijsku društvenu odgovornost*, Zagreb: MATE, (2007.), str: 496

4.DRUŠTVENO ODGOVORNO POSLOVANJE

Društveno odgovorno poslovanje primjenjivo je u svim veličinama poduzeća od onih malih i srednjih pa sve do velikih poduzeća. Velika poduzeća su često i uzor za mala i srednja poduzeća. Na način da, ako velika poduzeća posluju u skladu s društveno odgovornim poslovanjem i uspješna su u tome, to utječe na način poslovanja, donošenje odluka i vođenje malih i srednjih poduzeća tako da se i oni odlučuju za društveno odgovorno poslovanje jer žele uspješno poslovati. Za provođenje društveno odgovornog poslovanja nije bitna veličina poduzeća već način na koji se posluje. Poduzeća bi trebala imati sve veću odgovornost prema društvu, poduzeća odnosno vlasnici, zaposlenici trebaju voditi brigu za zaštitu okoliša.

Kada se definira društveno odgovorno poslovanje različite organizacije definiraju ga na svoj način, ali ipak je svugdje naglašeno da ima pozitivan utjecaj na društvenu zajednicu i okoliš.

„Europska komisija definira društvenu odgovornost poduzeća kao koncept putem kojeg poduzeća integriraju društvene i ekološke ciljeve u svoje poslovne aktivnosti, te odnose s dionicima na dobrovoljnoj osnovi. Prema Svjetskom ekonomskom forumu, društvena odgovornost poduzeća doprinos je koji poduzeća svojim temeljnim aktivnostima obavljaju prema društvu. Norma društvene odgovornosti ISO 26000 definira društvenu odgovornost kao odgovornost organizacije za utjecaj njezinih odluka i aktivnosti na društvo i okoliš transparentnim i etičnim ponašanjem koje pridonosi održivom razvoju te zdravlju i dobrobiti društva, uzima u obzir očekivanja dionika, usklađeno je s važećim zakonima i međunarodnim normama ponašanja te je integrirano u organizaciju koja ga provodi u svojim odnosima s dionicima.“²⁰

Poslovanje koje se vodi na način da se posluje društveno odgovorno nije samo neka vrsta obveze drugačijeg načina poslovanja i primjena nekih načela kojih se treba pridržavati kako bi se nekome udovoljilo, već postoje i koristi od društveno odgovornog poslovanja. Koristi od društveno odgovornog poslovanja će uvidjeti potencijalni i sadašnji klijeti, odnosno potrošači, investitori, poslovni partneri i drugi.

²⁰ Društveno odgovorno poslovanje u Hrvatskoj; Društvena odgovornost poduzeća (DOP): <http://www.dop.hr/?p=646>, pristupljeno 06.09.2016.

Kotler i Lee navode koristi od društveno odgovornog poslovanja koje će poduzeće polučiti takvim načinom poslovanja.

„Koristi od društveno odgovornog poslovanja:

- povećanje prodaje i udjela na tržištu,
- jačanje pozicije brenda,
- jačanje korporativnog imidža i utjecaja,
- jačanje sposobnosti za privlačenje, motiviranje i zadržavanje zaposlenika,
- smanjenje troškova poslovanja,
- povećanje privlačnosti za investitore i financijske analitičare.“²¹

Ljudi u današnje vrijeme radije kupuju proizvode od poduzeća koja čine dobro za društvo i vode brigu o zajednici nego od poduzeća koja na taj način ne baziraju svoje poslovanje, što pridonosi povećanju prodaje i udjela na tržištu poduzeću koje posluje društveno odgovorno. Organiziranje dobrotvornih akcija i sudjelovanje u njima ojačava poziciju brenda u očima potrošača, ali i ostalih investitora i drugih zainteresiranih sudionika. Poduzeća koja posluju na način da se ne vode samo financijskim koristima, već koja pokazuju da čine nešto dobro i za zajednicu imaju snagu stvaranja većeg povjerenja u društvu, ali i veće zanimanje od strane potencijalnih kandidata za zapošljavanje kod njih, te zadržavanje trenutnih zaposlenika.

Kako društveno odgovorno poslovanje postaje sve značajnije za zajednicu u cjelini, te sve više poduzeća želi prihvatiti i provoditi takav način poslovanja u svojim poduzećima osnivaju se i definiraju različiti subjekti kako bi se takav oblik poslovanja što lakše provodio. U Republici Hrvatskoj postoje različiti subjekti koji svojim djelovanjem žele unaprijediti društveno odgovorno poslovanje u poduzećima i percepciju samog društveno odgovornog poslovanja kod ljudi. Tako postoje različita: poslovna udruženja, vladine i nevladine organizacije. Ovi akteri su iz različitih područja djelatnosti sve s ciljem što većeg utjecaja na primjenu društveno odgovornog poslovanja u hrvatskom društvu.

²¹ Kotler P., Lee N., *Društveno odgovorno poslovanje*, Zagreb: M.E.P., (2009.), str. 22

Hubak u tu svrhu navodi sljedeće: „Ključni akteri koji svojim djelovanjem utječu na unaprjeđenje društveno odgovornih praksi i percepciju DOP-a u hrvatskom društvu:

- Poslovna udruženja
 - Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj (HR PSOR)
 - Hrvatska gospodarske komora (HGK)
 - Hrvatska udruga poslodavaca (HUP)
 - Američka gospodarska komora (AmCham)
- Stručne organizacije
 - Hrvatski centar za čišću proizvodnju
 - Hrvatsko društvo za kvalitetu
 - Hrvatska inicijativa za konkurentnost
- Mediji
- Vlada
 - Ministarstvo gospodarstva
 - Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja
 - Ministarstvo za obrt, malo i srednje poduzetništvo
 - Vladin Ured za udruge
 - Međusektorske inicijative
 - Nacionalno vijeće za konkurentnost
- Nevladine organizacije.“²²

Svi ti subjekti žele se baviti očuvanjem okoliša i žele dobrobit kako za sadašnje tako i za buduće generacije ljudi.

²² Hubak D.-M., *Marketinška dimenzija društveno odgovornog poslovanja*, EFZG working paper series, (2010.), No. 10, str. 17, preuzeto od: Bagarić A., Škrabalo M., Narančić M., (2004.), op. cit. str.27

4.1. Indeks DOP-a

Ne postoji jedino mjerilo prema kojemu bi se moglo dokazati da je neko poduzeće uspješno. Može se navesti da je uspješno ono poduzeće koje vodi istovremeno brigu o: ekonomskom, društvenom i okolišnom utjecaju.

U Republici Hrvatskoj se provodi metodologija za ocjenjivanje odgovornih praksi u poslovanju hrvatskih poduzeća. To je metodologija koja je nastala u prvom redu po uzoru na Business in the Community CR Index. Metodologija se provodi na način da poduzeća: mala, velika, srednja ili javna zasebno popunjavaju upitnik, te se svake godine u svakoj kategoriji dodjeljuje nagrada Indeks DOP-a. Poduzeće bez obzira da li dobije nagradu ili ne, može dobiti cjelovit uvid u svoje poslovanje, te primjenu društvene odgovornosti u svome poslovanju, te na taj način može uvidjeti gdje i na koji način bi moglo doprinijeti poboljšanju poslovanja.

Prema Pravilniku o provedbi natječaja Indeksa DOP-a koji je nastao temeljem sporazuma Hrvatske gospodarske komore i Hrvatskog poslovnog savjeta za održivi razvoj, te Odluke o članovima Upravnog odbora Indeksa DOP-a propisuje se tijekom provedbe natječaja Indeksa DOP-a.

„Najbolje rangirana poduzeća prema kriterijima Zlatne kune na svoju e-adresu dobivaju individualiziranu poveznicu za pristupanje popunjavanju upitnika za samovrednovanje društveno odgovornog poslovanja. Pojedino poduzeće može u pojedinoj skupini, odnosno području osvojiti nagradu dvije godine uzastopce, dok će za treću godinu, u slučaju najboljeg rezultata biti nagrađeno prvo sljedeće poduzeće. Nakon što Komisija pojedinačno ocijeni sve prijave koje su ušle u drugi krug, svi se bodovi zbrajaju i pribrajaju ukupnim bodovima dodijeljenim u Aplikaciji te se na taj način formira konačna rang lista.“²³

Svako poduzeće prema tome u koju skupinu poduzeća pripada ispunjava upitnik. Metodologija koja se sastoji od šest područja raspoređena je na pitanja unutar upitnika koja poduzeća ispunjavaju, te postoje dvije vrste upitnika.

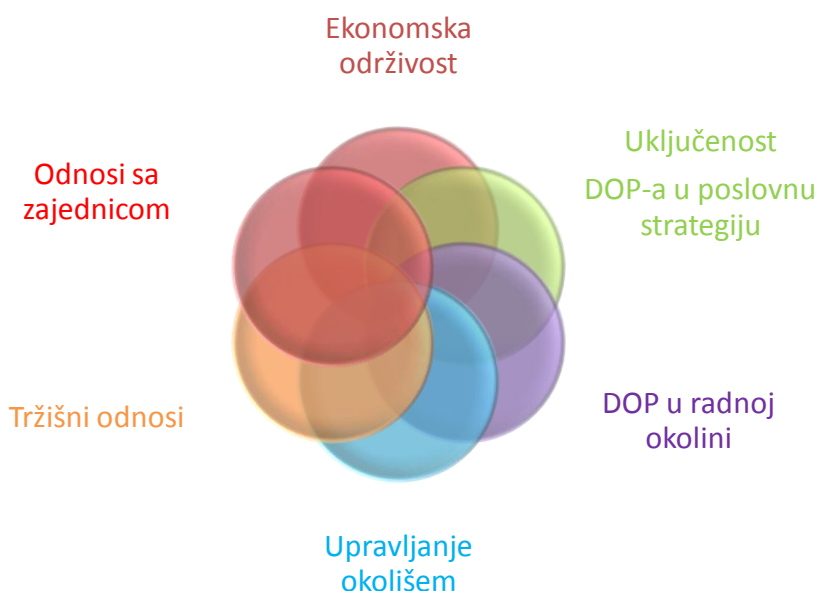
²³ Hrvatska gospodarska komora; Pravilnik o provedbi natječaja indeks DOP-a: <https://dop.hgk.hr/wp-content/uploads/2014/09/Pravilnik-o-provedbi-natje%C4%8Daja-Indeks-DOP-a.pdf> , pristupljeno 07.10.2016.

„Veliki upitnik sadrži 119 pitanja i njega ispunjavaju velike i srednje tvrtke, dok je mali upitnik sa 61 pitanjem prilagođen za male tvrtke.“²⁴

Glavočević i Radman Peša navode koji kriteriji se ocjenjuju na sljedeći način: „Metodologija definira niz kriterija za ocjenjivanje razine primjene društveno odgovornih praksi koji su podijeljeni u šest osnovnih područja:

- ekonomska održivost,
- uključenost društveno odgovornog poslovanja u poslovnu strategiju,
- radna okolina,
- zaštita okoliša,
- tržišni odnosi,
- odnosi sa zajednicom.“²⁵

Slika u nastavku pokazuje dimenzije odnosno šest osnovnih područja Indeksa DOP-a koji se ocjenjuju.

Slika 5. Dimenzije Indeksa DOP-a

Izvor: prilagođeno prema: Glavočević A., Radman Peša A., (2013.)

²⁴ Hrvatska gospodarska komora; Indeks DOP-a: <https://dop.hgk.hr/>, pristupljeno 07.10.2016.

²⁵ Glavočević A., Radman Peša A., *Društveno odgovorno poslovanje i CRM kao način integriranja društvene odgovornosti u marketinške aktivnosti*, Oeconomica Jadertina., (2013.), str. 32; preuzeto od Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj

U Republici Hrvatskoj 1. prosinca 2016. godine po deveti put podijeljene su nagrade Indeksa Društveno odgovornog poslovanja.

Slika u nastavku prikazuje dobitnike nagrade Indeksa DOP-a za 2016. godinu prema kategorijama u kojima su dodijeljene.

Velika poduzeća	• Ericsson Nikola Tesla d.d.
Srednja poduzeća	• Vivera d.o.o.
Mala poduzeća	• DVOKUT-ECRO d.o.o.
Javna poduzeća	• Plovput d.o.o
Područje Odgovorne politike i prakse u radnoj okolini	• CEMEX Hrvatska d.d.
Područje Odgovorne politike i prakse upravljanja okolišem	• Regeneracija d.o.o.
Područje Društveno odgovorni odnosi sa zajednicom	• Hrvatski Telekom d.d.
Najveći napredak	• AD Plastik d.d.
Posebna nagrada za ljudska prava	• Podravka d.d.

Slika 6. Dobitnici nagrade Indeks DOP za 2016. godinu

Izvor: prilagođeno prema: Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj ²⁶

²⁶ Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj; Konferencije: <http://www.hrpsor.hr/8-konferencija-o-drustveno-odgovornom-poslovanju-dodijeljene-nagrade-indeks-dop-a-2016-2-585.html>, pristupljeno: 11.01.2017.

Nagrade Indeks DOP-a su podijeljene u sklopu 8 konferencije o društveno odgovornom poslovanju u organizaciji Hrvatskog poslovnog savjeta za održivi razvoj (HR PSOR) koja se održala u Hotelu Esplanade u Zagrebu uz pokroviteljstvo Predsjednice Republike Hrvatske Kolinde Grabar Kitarović, Ministarstva financija, Ministarstva gospodarstva, poduzetništva i obrta, Ministarstva zaštite okoliša i energetike, te Gradske Skupštine Zagreba. Nagrade su podijeljene: velikim, srednjim, malim i javnim poduzećima, te poduzeću za najveći napredak. Također su podijeljene nagrade koje se odnose na određena područja: područje Odgovorne politike i prakse u radnoj okolini, područje Odgovorne politike i prakse upravljanja okolišem i područje Društveno odgovorni odnosi sa zajednicom. Dodatna nova nagrada od ove godine je kategorija Posebne nagrade za ljudska prava.

Poduzeća koja su primila ovu nagradu su poduzeća koja unutar svojeg poslovanja vode brigu o okolišu i društveno odgovornom poslovanju, te održivom razvoju. Već prema tome u koju kategoriju pripadaju tako su i ispunile upitnik, te su na kraju i primili zasluženu nagradu.

U kategoriji Malih poduzeća nagrada je pripala poduzeću DVOKUT-ECRO d.o.o. to je poduzeće koje pruža usluge u području zaštite okoliša i prirode, te održivog razvoja. Poduzeće je dobitnik Indeksa DOP-a već treću godinu, odnosno ovu nagradu je primilo 2011., 2012. i 2016. godine.

U području Odgovorne politike i prakse 2016. godine nagrada je pripala poduzeću CEMEX Hrvatska d.d., a istoimeno poduzeće je u 2015. godini primilo Indeks DOP-a za područje Društveno odgovorni odnosi sa zajednicom.

Nagradu za najveći napredak je dobilo poduzeće AD Plastik d.d., ova nagrada se dodjeljuje poduzeću koje je ostvarilo najveću razliku u sveukupnom odnosu na prethodnu godinu.

5.ODRŽIVI RAZVOJ

Temeljni problemi suvremenog čovjeka su sigurnosno-ekološki problemi, odnosno zaštita zaposlenika na radu i zaštita okoliša, to su problemi koji najviše ugrožavaju egzistenciju čovjeka i njegovo zdravlje. Suvremena tehnologija koja svakim danom sve više unaprjeđuje i ima pozitivne efekte na društvo u cjelini, tako također proizvodi i negativne efekte koji utječu na brže ili sporije fizičko uništenje okoliša, te smanjenje pa i izumiranje cjelokupne flore i faune na širem ili užem području industrijskih objekata. Pozitivno u tome svemu je što poduzeća uviđaju negativne promjene koje njihova tehnologija i način proizvodnje može uzrokovati, pa sve više posluju u skladu društveno odgovornog poslovanja. Osim kontroliranih tehnoloških procesa koje provode, sve više pozornosti posvećuju ekološkoj ambalaži. U proizvodnji se sve više koristi povratna ambalaža ili ona koja je napravljena od materijala koji se lako razgrađuju ili se mogu reciklirati. U posljednje vrijeme sve se više pozornosti pridaje i genetski modificiranim proizvodima, te se sve više utječe i zagovara proizvodnja zdrave hrane i alternativnih energetske izvora. Također poduzeća u sve većoj mjeri razmišljaju o ekologiji i o tome kako djelovanje čovjeka može ugroziti život ljudi koji žive na zemlji danas, ali i budućih generacija, te trebaju prilagođavati svoje poslovanje koje će doprinositi boljitku društva u cjelini, ali i istovremeno voditi brigu o okolišu, te se u skladu s time i javlja pojam održivog razvoja u poslovanju.

Autori Črnjar i Črnjar o nastanku održivog razvoja kroz povijest govore na sljedeći način: „Pojam održivog razvoja potječe iz šumarstva, a odnosi se na mjeru pošumljavanja površina i na sječu šume koje su bile međuzavisne i nisu smjele narušiti biološku obnovu šume. Pojam održivi razvoj uveden je tek 70-ih godina prošloga stoljeća. Uvođenjem neoklasične ekonomske teorije potkraj 19. stoljeća, naglasak se daje na obnovljive resurse kao što su fosilno gorivo, rudače, čisti zrak i voda, a istaknuti su kao slobodna dobra. Ta teorija ističe potrebu državne intervencije da bi se ispravljalo funkcioniranje tržišta ekoloških dobara. U 80-im godinama 20. stoljeća održivost je ušla kao termin međunarodne zajednice kada je UN-a iznijela svjetsku strategiju očuvanja prirodnih resursa usklađenu s općim ciljem postizanja održivog razvoja. Održivi razvoj 80-ih godina ušao je u opću terminologiju kako bi se ukazala povezanost razvoja i zaštite okoliša. Prvo ozbiljnije i znanstvenije poimanje održivog razvoja prikazano je u tzv. Brundtlandovu izvješću Svjetske komore za okoliš UN-a i publicirano pod

nazivom Naša zajednička budućnost 1987. godine. U toj je studiji održivi razvoj definiran kao razvoj koji zadovoljava potrebe današnjeg naraštaja bez ugrožavanja budućih naraštaja. Svjetska Konferencija okoliša i razvoja održana pod pokroviteljstvom UN-a (Rio de Janeiro, 1992) definitivno je prihvatila koncepciju održivog razvoja kao jedino poznato rješenje problema razvoja i okoliša.“²⁷

Na ovoj Konferenciji donijeti je dokument pod nazivom Agenda 21 koji se sastoji od 40 poglavlja koja su podijeljena u 4 cjeline, a odnosi se na uputstvo za pojedince, poslodavce i vladine organizacije za usmjeravanje razvoja na način da on pomaže društvu i vodi brigu o okolišu. Ovaj dokument su prihvatile 182 zemlje, među kojima je i Republika Hrvatska.

O ovome dokumentu grupa autora Bučar, Škorić i Prebežac progovara na sljedeći način: „Temeljni dokument o planovima akcije zaštite okoliša za 21. stoljeće Agenda 21. U njega su uvršteni principi Brundtlandove komisije da se proces produkcije sredstva i gospodarski razvoj trebaju zadržati u okvirima koji osiguravaju poboljšanje kvalitete života, ali istovremeno vodeći računa da se pri tome ne ugroze buduće generacije. Agenda 21 naglašava kako se ujedinjavanjem razvojnih interesa i interesa zaštite životne sredine, te njihovim ponašanjem može poboljšati životni standard ljudi, ostvariti veći prinosi, ali i istovremeno i ostvariti i veća zaštita ekosustava te na taj način osigurati budućnost čovječanstvu.“²⁸

Pavić-Rogošić navodi sažeto prikazane principe održivog razvoja koji su globalno prihvaćeni, a definirani su kroz „Deklaraciju iz Rija i Agendu 21, Deklaraciju i Plan provedbe iz Johannesburga, kao i na principima Milenijske deklaracije UN (koji su pretočeni u Milenijske razvojne ciljeve), na sljedeći način:

- Integriranje pitanja okoliša u razvojne politike;
- Internalizacija troškova vezanih za okoliš (tj. prevođenje eksternih troškova degradacije okoliša u interne troškove zagađivača/korisnika) kroz provođenje principa zagađivač/korisnik plaća;
- Sudjelovanje svih društvenih dionika u donošenju odluka kroz procese savjetovanja i dijaloga te stvaranje partnerstva;
- Pristup informacijama i pravosuđu;

²⁷ Črnjar M., Črnjar K., *Menadžment održivog razvoja, Ekonomija-Ekologija-Zaštita okoliša*, Rijeka: AKD, (2009.), str. 79-81

²⁸ Bučar K., Škorić S., Prebežac D., *Pravila ponašanja u turizmu i njihov utjecaj na održivi turizam*, Pregledni rad, Acta turistica, (2010.), Vol.22 No.2, str. 224-225; preuzeto od: OECD 1987. i UN 1992.

- Generacijska i međugeneracijska jednakost (uključujući i rodnu ravnopravnost) i solidarnost;
- Princip supsidijarnosti (hijerarhije odnosno međuzavisnosti) između lokalne i globalne razine;
- Pristup uslugama i financijskim resursima koji su neophodni za zadovoljavanje osnovnih potreba.“²⁹

Drljača navodi definiciju Browna za definiranje tri elementa održivog razvoja. „Polazeći od najraširenije definicije Lestera Browna, konstatira se da postoje tri važna elementa u koncepciji održivog razvoja:

- **Koncept razvoja**-što ne znači isto što i gospodarski rast. Gospodarski rast u prvi plan stavlja kvantitativne elemente dok koncept razvoja sa stajališta održivog razvoja stavlja težište na kvalitativni koncept.
- **Koncept potreba**-u središte interesa stavlja pitanja raspodjele osnovnih resursa za ostvarivanje kvalitete života.
- **Koncept budućih naraštaja**-ukazuje na bit održivosti i postavlja suštinsko pitanje: Što sadašnje generacije ostavljaju budućim pokoljenjima?“³⁰

5.1. Sastavnice održivog razvoja

Prema Rogošić održivi razvoj se nameće kao: „rješenje za ostvarenje ravnoteže između unapređenja kvalitete života (ekonomska komponenta), ostvarenja društvenog blagostanja i mira (društvena komponenta) i stvorenih pretpostavki za očuvanje prirodnog okoliša kao općeg dobra (ekološka komponenta) o kojemu ovisi opstojnost sadašnjih i budućih naraštaja. Možemo istaknuti tri komponente održivog razvoja društva, koje se može ostvariti kroz dinamično gospodarstvo s visokom zaposlenošću, ekonomsko i socijalno zajedništvo, visoki stupanj obrazovanja, zaštite zdravlja i očuvanja prirodnog okoliša.“³¹

²⁹ Pavić-Rogošić L., *Održivi razvoj*, Odraz, (2010.), str. 6

³⁰ Drljača M., *Koncept održivog razvoja i sustav upravljanja*, Međunarodni skup Nedelja kvaliteta, Kvaliteta i izvrsnost, (2012.), Vol. 1 Br. 1-2, Beograd, str. 20-26 i 110; preuzeto od: Črnjar M., *Ekonomika i politika zaštite okoliša*, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka 2002., str.189

³¹ Mega-Media; Rogošić J., Načela i preporuke opstojnog razvoja Republike Hrvatske, <http://www.mega-media.hr/j-rogosic-opstojnim-razvojem-do-snaznije-i-bolje-hrvatske/>, pristupljeno 09.10.2016.

U nastavku se nalazi slika koja prikazuje odnos i povezanost tih triju komponenti, odnosno temeljne sastavnice održivog razvoja društva.

Slika 7. Temeljne sastavnice održivog razvoja društva

Izvor: <http://www.mega-media.hr/j-rogosic-opstojnim-razvojem-do-snaznije-i-bolje-hrvatske/>

Kako se gospodarsko neke zemlje razvija odnosno raste broj industrija, povećava se promet, razvija se urbanizacija tako se i povećava opasnost od sve većeg zagađenja okoliša, na taj način su povezane ekološka i ekonomska komponenta. Povezanost ekološke i socijalne komponente očituje se kroz pravedniji odnos društvenih i kulturnih resursa, te briga i zaštita prirodnog okoliša kao i naslijeđenih resursa u svrhu očuvanja za sadašnje i buduće generacije ljudi. Povezanost socijalne i ekonomske komponente vidljiva je iz povezanosti korištenja društvenih, prirodnih i kulturnih resursa u svrhu ostvarenja ekonomskog rasta, ali se treba pritom voditi briga o pažljivom gospodarenju kako se ne bi samo gledala kratkoročna korist već da se vodi briga i o dugoročnim posljedicama za buduće generacije ljudi.

5.2. Dokumenti uz koncept održivog razvoja

5.2.1. Deklaracija o zaštiti okoliša u Republici Hrvatskoj

Republika Hrvatska je bila među prvim zemljama u Europi koja je nakon konferencije koja se 1972. godine održala u Stockolmu donijela Rezoluciju o zaštiti čovjekove okoline u Hrvatskoj. Uz to su osnovane nevladine organizacije za zaštitu okoliša, te organi uprave za okoliš. 5. lipnja 1992. godine Sabor Republike Hrvatske je usvojio Deklaraciju o zaštiti okoliša u Republici Hrvatskoj.

U nastavku su navedena načela iz Deklaracije o zaštiti okoliša u Republici Hrvatskoj za koja se Republika Hrvatska obvezala da će ih poštovati.

„Republika Hrvatska će:

- racionalno gospodariti tlom, značajnim prirodnim bogatstvom;
- racionalno gospodariti šumama koje obuhvaća;
- provoditi mjere očuvanja kvalitete zraka u svim područjima, a posebice u ugroženim gradskim i industrijskim središtima;
- zaštititi sva izvorišta pitke vode;
- provesti neodložne mjere zaštite priobalja i podmorja Jadrana;
- bdjeti nad očuvanjem spomeničke kulturne baštine i temeljnih vrijednosti prirodnoga nacionalnog blaga;
- prenijeti težište upravljanja otpadom s mjera orijentiranih na posljedice na mjere orijentiranih na uzroke.“³²

Prema Deklaraciji Republika Hrvatska se obvezala da će se brinuti za prirodna bogatstva. Obvezuje se da će se vršiti kontrola u svrhu sprječavanja prenamjene plodnog tla u nepoljoprivredne površine, a posebice u građanske svrhe kako se ne bi dogodilo da se na taj način šteti i smanjuje proizvodnja hrane na poljoprivrednim zemljištima. Također će se vršiti kontrola primjene pesticida i ostalih sredstva koja mogu biti štetna. Spriječit će se propadanje i uništenje šuma, odnosno težit će se cilju obnavljanja i uzgoja šuma. Vršit će se kontrola

³² Narodne novine-Deklaracija o zaštiti okoliša u Republici Hrvatskoj: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/256360.html>, pristupljeno 09.10.2016.

onečišćenja zraka, osobito u industrijskom i gradskom području. Štiti će se i izvori pitke vode, te će se unapređivati infrastruktura u vidu sustava vodoopskrbe i kanalizacijskog sustava. Također se obvezuje da će štiti priobalje i podmorje Jadranskog mora, kao i spomenike kulturne baštine i parkove prirode, te nacionalne parkove. Jedna od obveza je i pravilno gospodarenje otpadom.

5.2.2. Strategija održivog razvoja Europske unije

Cilj Europske unije je održivi razvoj, te je njegov krajnji cilj kontinuirano globalno poboljšanje kvalitete života i dobrobiti za sadašnje i buduće generacije kroz ekonomsku efikasnost, društvenu solidarnost i odgovornost prema okolišu. U tu svrhu je od strane Europskog vijeća usvojena Strategija održivog razvoja EU (EU SDS) u lipnju 2001. godine, a obnovljena je u lipnju 2006. godine, te je identificirala 7 ključnih izazova. Za svaki od 7 ključnih izazova Strategija postavlja ciljeve i aktivnosti. Eurostat je statistički ured za Europsku uniju koji pruža statističke podatke za Europu, te u svrhu održivog razvoja navodi ključne izazove održivog razvoja u nastavku.

„Ključni izazovi održivog razvoja EU:

- klimatske promjene i čista energija,
- održivi transport,
- održiva potrošnja i proizvodnja,
- očuvanje i upravljanje prirodnim resursima,
- javno zdravstvo,
- socijalna uključenost, demografija i migracije,
- globalno siromaštvo i izazovi održivog razvoja.“³³

U Europi kako i u svijetu promatra se i vodi statistika o emisiji stakleničkih plinova kako gospodarskog sektora tako i iz prometa. Cilj bi trebao biti smanjenje emisije stakleničkih plinova, te povećanje udjela obnovljivih izvora energije. Emisija štetnih stakleničkih plinova bi se mogla smanjiti primjenom upotreba novih tehnologija, te upotrebom novih transportnih

³³ Eurostat; Indicators for monitoring the EU Sustainable Development Strategy: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/context>, pristupljeno 05.09.2016.

sredstva. Također bi se trebala voditi briga o zbrinjavanju otpada. U poljoprivredi bi se trebalo više težiti organskom uzgoju, te u tu svrhu povećati proizvodnju ekoloških proizvoda. Ljudi bi ekonomičnije trebali iskorištavati i ponašati se odgovornije prema prirodnim resursima. Svi ljudi bi trebali imati jednaka prava na zdravstvenu zaštitu i liječenje, te bi se trebalo utjecati na zdravstvenu zaštitu svih ljudi u svrhu prevencije od zdravstvenih prijetnji. Također bi i svi ljudi trebali imati jednaka prava prilikom zapošljavanja ili primanja naknada za svoj rad. Ne bi smjele postojati prepreke prilikom zapošljavanja zaposlenika u obliku rasnog, vjerskog, spolnog ili nekog drugog oblika diskriminacije. Cilj bi trebalo biti povećanje cjelokupnog povećanja kvalitete života stanovništva na globalnoj razini, te smanjenje globalnog siromaštva stanovništva.

5.2.3. Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske

Kako je Europska unija donijela Strategiju održivog razvoja EU tako je i Republika Hrvatska donijela Strategiju održivog razvitka Republike Hrvatske (SOR RH) 2009. godine. To je dokument koji usmjerava gospodarski i socijalni razvoj, te zaštitu okoliša prema održivom razvoju, te sadrži temeljna načela za usmjeravanje Republike Hrvatske prema održivom razvoju.

U nastavku su navedena ključna područja iz Strategije održivog razvitka Republike Hrvatske.

„Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske usmjerena je, uz poštivanje preuzetih međunarodnih obveza, na dugoročno djelovanje ključnih područja:

- poticaj rasta broja stanovnika Republike Hrvatske,
- okoliš i prirodna dobra,
- usmjeravanje na održivu proizvodnju i potrošnju,
- ostvarivanje socijalne i teritorijalne kohezije i pravde,
- postizanje energetske neovisnosti i rasta učinkovitosti korištenja energije,
- jačanje javnog zdravstva,
- povezivanje Republike Hrvatske,
- zaštitu Jadranskog mora, priobalja i otoka.“³⁴

³⁴ Narodne novine, Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_03_30_658.html, pristupljeno 10.10.2016.

Kako u Republici Hrvatskoj postoji nepovoljna demografska situacija, odnosno povećan je udio starijeg stanovništva, negativan je prirodni prirast, a migracije mladog stanovništva su sve češće trebalo bi se utjecati na to da se nepovoljna demografska situacija promijeni u pozitivnu. Kako i u Europskoj uniji tako i u Republici Hrvatskoj bi ljudi trebali ekonomičnije iskorištavati i ponašati se odgovornije prema prirodnim resursima. Republika Hrvatska ima jedinstvenu ljepotu, Jadransko more koje mora očuvati, također obiluje šumskim bogatstvom, ali i velikim obradivim površinama, te očuvanim izvorima pitke vode koje treba i dalje štiti. Kako Republika Hrvatska raspolaže velikim obradivim površinama trebala bi više iskoristiti svoje prednosti u vlastitu domaću proizvodnju, kako voća i povrća tako i za domaći uzgoj životinja. Kako Republika Hrvatska ima nepovoljnu demografsku strukturu trebalo bi se više posvetiti obrazovanju stanovništva u svrhu smanjenja nezaposlenosti i smanjenja neobrazovanog stanovništva. Kako u zemljama Europske unije tako i u Republici Hrvatskoj bi se trebalo utjecati na smanjenje štetnih stakleničkih plinova, ali istovremeno i omogućiti opskrbu energijom stanovništvu kojemu ona još uvijek nije omogućena na zadovoljavajućoj razini. Svi ljudi bi trebali imati jednaka prava na zdravstvenu zaštitu i liječenje kao u Republici Hrvatskoj tako i u svim ostalim državama, te bi se trebalo utjecati na zdravstvenu zaštitu svih ljudi u svrhu prevencije od zdravstvenih prijetnji. Jedan od ključnih ciljeva je i povezanost cijele Republike Hrvatske i ulaganje u infrastrukturu kako bi se na taj način omogućila još veća kvaliteta i standard života lokalnog stanovništva, ali i kvaliteta i povezanost gospodarskog sektora kako unutar granica Republike Hrvatske tako i povezivanje s ostalim državama.

Matešić uspoređuje Strategiju održivog razvoja Europske Unije i Strategiju održivog razvitka Republike Hrvatske, te dolazi do zaključka koja je razlika u njima na sljedeći način: „Prije svega, vidljivo je da je posljednje poglavlje Strategije izmijenjeno te je umjesto poglavlja Globalno siromaštvo i izazovi održivom razvoju ubačeno poglavlje Zaštita Jadranskog mora i priobalja. Ova izmjena u skladu je s nacionalnim ciljevima te omogućuje da se u provedbi nacionalne Strategije više pažnje posveti ključnim izazovima RH u koje se svakako uključuje zaštita priobalja i Jadranskog mora. Poglavlje 7. EU Strategije OR-a koje se naziva Održivi transport prevedeno je u Hrvatskoj Strategiji kao Povezivanje Hrvatske. Kao najvažniji cilj navodi se dobro povezivanje dijelova nacionalnog teritorija, kao i transportni sustav dostatan za sve gospodarske, socijalne i okolišne potrebe uz izbjegavanje neželjenog utjecaja na ekonomiju, društvo i okoliš. Usprkos malo drugačijem pristupu u odnosu na EU Strategiju, ovaj dokument u mnogim segmentima nudi dobru osnovu za razvoj aktivnosti i programa s

ciljem učinkovite i efikasne provedbe ovih ciljeva koja se očekivano moraju preuzeti od strane resornih ministarstava i stručnih institucija te je za očekivati da će se ovi ciljevi prelići i detaljnije razraditi u sektorskim strategijama čijom provedbom bi se kontinuirano trebalo raditi na provedbi ciljeva Nacionalne strategije održivog razvitka.“³⁵

Republika Hrvatska se također na temelju Strategije održivog razvitka Republike Hrvatske obvezala da će se prilikom usmjeravanja prema održivom razvoju voditi određenim načelima koja su navedena u nastavku.

„Usmjeravanje Republike Hrvatske prema održivom razvitku vodit će se sljedećim općim načelima:

- zaštitom ljudskog zdravlja;
- promicanjem i zaštitom temeljnih ljudskih prava;
- solidarnošću unutar generacija i među generacijama;
- ostvarivanjem otvorenog i demokratskog društva;
- uključivanjem građana;
- uključivanjem poslodavaca i socijalnih partnera;
- socijalnom odgovornošću poslodavaca;
- integracijom gospodarskih, socijalnih i okolišnih sastavnica u izradi svih politika (smjernica);
- obrazovanjem za održivi razvoj;
- usklađenošću politika svih razina uprave i lokalne samouprave;
- upotrebe najbolje moguće dostupne tehnologije;
- obnavljanja (npr. ponovnim korištenjem ili recikliranjem) prirodnih resursa;
- promicanjem održive proizvodnje i potrošnje;
- predostrožnošću i prevencijom;
- „onečišćivač plaća“ za onečišćenja koja nanosi okolišu.“³⁶

³⁵ Matešić M., *Principi održivog razvoja u strateškim dokumentima Republike Hrvatske*, Pregledni rad, Soc. Ekol. Zagreb, (2009.), Vol. 18 No. 3-4, Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj, (2009.), str. 324-325

³⁶ Narodne novine, Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_03_30_658.html, pristupljeno 10.10.2016.

5.3. Primjena normi za upravljanje zaštitom okoliša

Da bi ljudi lakše dobili uvidi u način poslovanja određenog poduzeća s aspekta odnosa prema okolišu omogućeno im je praćenje na koji način određeno poduzeće primjenjuje sustav upravljanja zaštitom okoliša. Tako unutar Europe postoje dva sustava upravljanja zaštitom okoliša, norma ISO 14001 i Uredba EMAS.

U nastavku je prikazana tablica u kojoj se vrši usporedba uredbe EMAS i norme ISO 14001 prema autorima Kondić i Piškor.

Tablica 1. Usporedba EMAS-a i ISO 14001

Kriterij usporedbe	EMAS	ISO 14001
Područje primjene	Članice EU-preporuka za članice zemalja EU	Cijeli svijet-globalna međunarodno priznata
Objavljivanje	Obavezno	Nije obavezno
Aspekti okoliša	Sveobuhvatno razmatranje	Samo važni s mogućnošću utjecaja
Validacija	Obavezna	Nije obavezna
Mjerilo uspjeha	Najbolja raspoloživa tehnologija	Relevantna regulativa
Pokretanje primjene sustava za zaštitu okoliša	Početna snimka stanja u okolišu je obvezna, kao i registracija utjecaja aspekta okoliša	Preporuča se snimiti početno stanje u okolišu prije implementacije norme
Primjena zakonske regulative	Organizacija mora osigurati usuglašenost s mjerodavnim zakonskom regulativom	Organizacija se mora usmjeriti na usuglašavanje s mjerodavnom zakonskom i ostalom regulativom u okolišu
Provedba audita	Audit se mora provesti najmanje jednom u tri godine	Periodičnost (učestalost) audita nije specificirana
Izjava za zaštitu okoliša	Zahtjeva se priprema izjave za zaštitu okoliša, eksterno verificiranje i dostupnost javnosti	Ne postoji izjava za zaštitu okoliša koja bi bila obvezna

Izvor: prilagođeno prema: Kondić V., Piškor M., (2010.)³⁷

³⁷ Kondić V., Piškor M., *Sustav upravljanja zaštitom okoliša prema normi ISO 14001 i razvoj metodologije za njenu implementaciju*, Stručni rad, Tehnički glasnik, (2010.), Vol. 4 No. 1-2, str. 114

5.3.1. ISO 14001 norma za očuvanje okoliša

Nakon druge konferencije koja se održala u Rio de Janeru 1992. godine počela se primjenjivati normatizacija u području upravljanja okolišem. 1996. godine pojavila se prva serija normi ISO 14000 koja se također primjenjuje i u Republici Hrvatskoj.

Kada se vrši preuzimanje ISO normi u nacionalne imamo tri slučaja. Kondić u tu svrhu navodi sljedeće: „Kod preuzimanja ISO normi u nacionalne, razlikujemo:

- **Istovjetno preuzimanje**-postupak kojim se međunarodne norme preuzimaju istovjetno i po sadržaju i po načinu izlaganja, te doslovno prevode na hrvatski jezik. Ovako preuzeta norma označava se kao HRN-ISO ili HRN EN ISO.
- **Istovrijedno preuzimanje**-postupak kojim se međunarodne norme preuzimaju istovrijedno po sadržaju, ali promijenjeno po načinu izlaganja. Ovako preuzete međunarodne norme označavaju se kao HRN.
- **Ne istovrijedno preuzimanje**-postupak kojim se međunarodne norme preuzimaju promijenjeno (dopunjene, prilagođene, skraćene), nejednakog sadržaja i načina izlaganja. Ovako preuzete norme označavaju se kao HRN. U napomeni se navode korištene međunarodne norme.“³⁸

Kako se u ovom slučaju radi o normi HRN EN ISO 14001 vidljivo je da se radi o istovjetnom postupku preuzimanja norme. Norma je preuzeta od međunarodne norme istovjetno po sadržaju i po načinu izlaganja, te doslovno prevedena na hrvatski jezik.

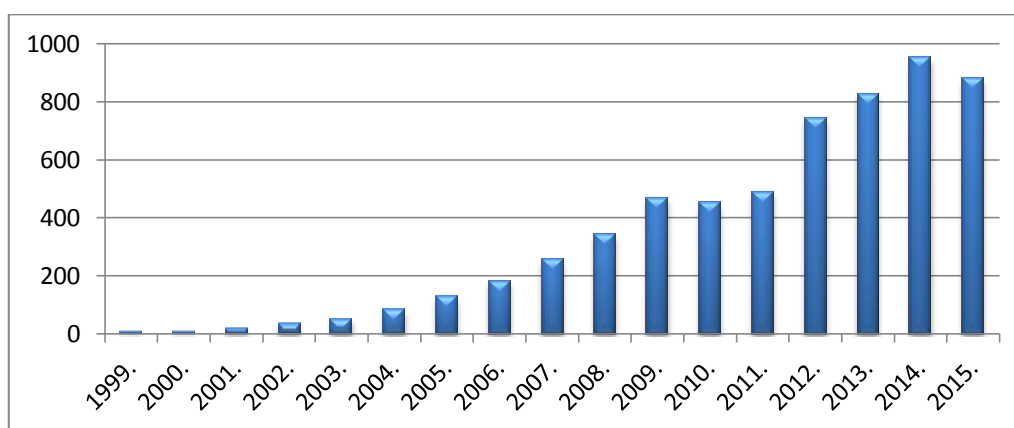
Hrvatski zavod za norme o normi HRN EN ISO 14000-Upravljanje okolišem ističe sljedeće: „Hrvatska norma HRN EN ISO 14001:2015 utvrđuje zahtjeve za sustav upravljanja okolišem, pomaže organizacijama da povećaju svoju uspješnost u upravljanju okolišem kroz učinkovito korištenje resursima te izbjegavanje i smanjivanje nastajanja otpada, a čime se povećava konkurentnost organizacije i povjerenje zainteresiranih strana. Predviđeni rezultati sustava upravljanja okolišem uključuju: povećanje uspješnosti upravljanja okolišem, ispunjenje obveza usklađenosti, ostvarenje ciljeva povezanih s okolišem.“³⁹

³⁸ Kondić Ž., Kvaliteta i ISO 9000-primjena, Varteks tiskara, Varaždin, (2007.), str. 64

³⁹ Hrvatski zavod za norme; HRN EN ISO 14000-Upravljanje okolišem: <http://www.hzn.hr/default.aspx?id=53>, pristupljeno 05.09.2016.

U Republici Hrvatskoj se provodi istraživanje koje provodi ISO-nezavisna, nevladina međunarodna organizacija. Istraživanje koje se vrši svake godine o primjeni certifikata ISO 14001 u Republici Hrvatskoj pokazuje da se svake godine konstantno povećava primjena certifikata ISO 14001 u Republici Hrvatskoj. Od početne godine 1999. kada ih je bilo samo 8, povećava se konstantno broj tako u 2014. godini iznosi 951, ali ipak se može vidjeti da je u 2015. godini blagi pad i iznosi 884 certifikata.

Graf 1. Broj ISO 14001 certifikata u Republici Hrvatskoj od 1999. do 2015. godine

Izvor: prilagođeno prema: <http://www.iso.org/iso/home/standards/certification/iso-survey.htm?certificate=ISO%209001&countrycode=AF>⁴⁰

5.3.2. Uredba EMAS

Prema Bačun, Matešić i Omazić: “EMAS (Eco-Management and Audit Scheme) sustav je upravljanje okolišem propisan europskim pravilnikom (EC/1221/2009). EMAS je upravljački alat za poduzeća i druge organizacije, koji služi vrednovanju, izvještavanju i unapređivanju pokazatelja okoliša. Shema je dostupna za korištenje poduzećima od 1995. godine i izvorno je namijenjena poduzećima industrijskog sektora. Sudjelovanje u EMAS-shemi dobrovoljno je i prošireno na sve javne i privatne organizacije u EU, ali i u Europskoj ekonomskoj zoni (European Economic Area - EEA) Island, Lihtenštajn i Norveška. Svako poduzeće koje zadovolji zahtjeve direktive EMAS i poslije neovisne provjere ima pravo upotrijebiti EMAS-ov logo.”⁴¹

⁴⁰ ISO; ISO Survey: <http://www.iso.org/iso/home/standards/certification/iso-survey.htm?certificate=ISO%209001&countrycode=AF>, pristupljeno 10.10.2016.

⁴¹ Bačun D., Matešić M., Omazić M. A., *Leksikon održivog razvoja*, Hrvatski poslovni svijet održivog razvoja, Zagreb, (2012.), str.272-273

U nastavku je prikaz EMAS loga, koji prikazuje da je poduzeće koje ga posjeduje usklađeno s EMAS zahtjevima.

Slika 8. EMAS logo

Izvor: <http://seeklogo.com/tag.html?q=Emas>⁴²

Ključni elementi uredbe EMAS su: učinkovitost, transparentnost i vjerodostojnost.

- **„Učinkovitost**-EMAS je dobrovoljni sustav upravljanja okolišem, harmoniziran na razini EU. Njegovim uvođenjem u poslovanje organizacije kontinuirano se procjenjuje i unaprjeđuje učinkovitost zaštite okoliša. Na taj način organizacije provode vrednovanje utjecaja na okoliš i smanjuju ih.
- **Vjerodostojnost**-vanjska i nezavisna priroda procesa EMAS (od inicijalne analize utjecaja na okoliš, preko verifikacije do registracije) osigurava vjerodostojnost i pouzdanost. To uključuje i radnje poduzete od strane organizacije za kontinuirano poboljšanje ekološke učinkovitosti. Ove informacije organizacija objavljuje javnosti putem Izjave o okolišu.
- **Transparentnost**-važan aspekt je javno priopćavanje ažuriranih informacija o učincima poslovanja na okoliš objavom Izjave o okolišu. Unutar same organizacije važno je i aktivno sudjelovanje zaposlenika u provedbi.“⁴³

⁴² Seelogo; Emas Vector Logos: <http://seeklogo.com/tag.html?q=Emas>, pristupljeno 11.10.2016.

⁴³ EMAS; Što je EMAS?: <http://emas.azo.hr/>, pristupljeno 11.10.2016.

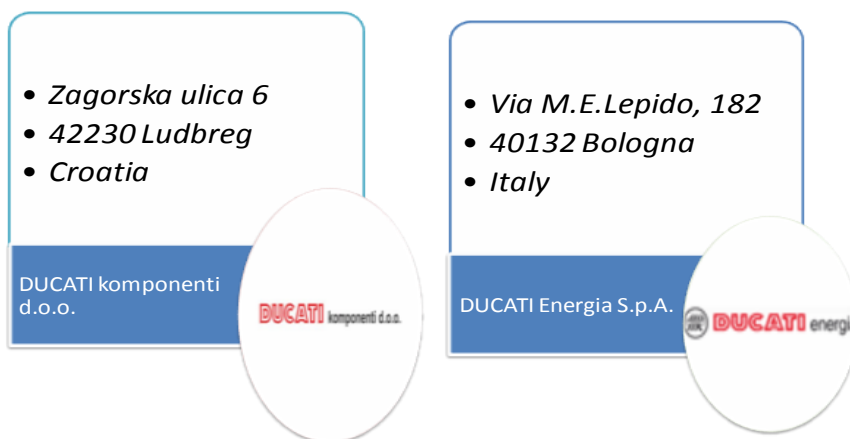
6.DUCATI komponenti d.o.o.

U svrhu ovog Diplomskog rada bit će analizirano poduzeće DUCATI komponenti d.o.o., istražiti će se njegove komponente etičnog poslovanja i održivog razvoja.

6.1. DUCATI komponenti d.o.o.-Opći podaci o poduzeću

DUCATI komponenti d.o.o. je tvrtka sa sjedištem u Republici Hrvatskoj u Varaždinskoj županiji, a dio je grupacije DUCATI Energia S.p.A., kojoj je sjedište u Italiji u Bologni.

U nastavku se nalazi slika koja prikazuje osnovne podatke o poduzećima, logo oba dva poduzeća, te adrese sjedišta.

Slika 9. Osnovni podaci o poduzećima

Izvor: prilagođeno prema: <http://ego.com.hr/partners/exhibitors/>,

<http://www.ducatienergia.it/index.php?lang=en>,⁴⁴ ⁴⁵

⁴⁴ eGo; Exhibitors: <http://ego.com.hr/partners/exhibitors/>, pristupljeno: 27.10.2016.

⁴⁵ DUCATI energia S.p.A.; Home: <http://www.ducatienergia.it/index.php?lang=en>, pristupljeno 27.10.2016.

Povijest poduzeća DUCATI Energija kako se navodi na službenoj web stranici poduzeća započinje 1926. godine. Braća Ducati su formirali DUCATI tvrtku 1926. godine. 22 godina kasnije DUCATI je podijeljen u dvije druge tvrtke Ducati Elettrotecnica i DUCATI Meccanica. DUCATI Energia je osnovana 1985. godine spajanjem DUCATI Elettrotecnica i Zanussi Elettromeccanica, a danas se smatra jednom od najvažnijih tvrtki u Bolonjskom području.

Tvrtka svoju proizvodnju vrši u sedam zemalja svijeta:

- DUCATI Energia S.p.A.- (Italija - Bologna);
- DUCATI Komponenti d.o.o.- (Hrvatska-Ludbreg) osnovana je 2002. godine;
- DUCATI Energia Rumunjska s. a.- (Romania-Busteni) osnovana je 2002. godine;
- DUCATI Energia India Pvt. Ltd.-(Indija-Pune) financirana je u 2006. godini zahvaljujući zajedničkom ulaganju s lokalnim partnerom;
- C.R.D. Centro Ricerche Ducati Trento S.r.l.- (Italija-Rovereto) financiran je u 2006. godini zahvaljujući suradnji između Sveučilišta u Bologni, Sveučilišta u Trentu i Trento provincije;
- DUCATI Energia Sud Amerika s.a.-(Argentina-Buenos Aires) osnovana je 2008. godine;
- DUCATI Energia do Brasil-(Brazil-Sao Paulo) osnovana u 2014. godini.⁴⁶

„DUCATI komponenti d.o.o. je inovativna, tehnološki razvijena proizvodna tvrtka. Na samom početku rada Društvo je radilo na lohn poslovima za talijanskog vlasnika, u unajmljenom objektu u Ludbregu i brojalo je 30 zaposlenika. U malo više od pet godina rada na tom principu Društvo je sve više dobivalo na samostalnosti, razvijala su se znanja, povećavali vlastiti raspoloživi resursi opreme, tehnike i zaposlenih, te se stvorila potreba da se ne radi samo o lohn-odnosu, već da Društvo počne poslovati neovisno o matici. Tako je 2007. godine Društvo kupilo zemljište s objektom, te je započelo poslovanje na današnjoj lokaciji, u svom proizvodnom pogonu u Zagorskoj 6. Odmah nakon preseljenja mnoge djelatnosti su preseljene iz Bologne u Ludbreg (s naglaskom na proizvodnju generatora, rotora, statora...) pa je počelo intenzivno širenje Društva. Društvo proširuje svoje proizvodne kapacitete kontinuiranim ulaganjem u modernizaciju tehnologije proizvodnih procesa, a razvijanjem službe Razvoja doprinosi inovativnosti tvrtke što rezultira novim proizvodima. Prihod

⁴⁶ DUCATI energia S.p.A.; Home : <http://www.ducatienergia.it/index.php?lang=en>, pristupljeno 27.10.2016.

Društva od trenutka osnivanja raste iz godine u godinu. U Društvu je 2009. godine s radom započeo razvojni centar, koji se nakon konstantnih ulaganja i osposobljavanja može ponositi paletom novih proizvoda iz asortimana zelene energije i očuvanja okoliša. Godine 2011. izgrađen je i opremljen moderni logistički centar koji pokriva potrebe uvoza i izvoza, čitave grupacije Ducati Energia u Europi, dijelu Azije i dobrom povezanošću s lukom Rijeka i lukom Koper, te transfera roba s Istoka, sve do Sjeverne Amerike.“⁴⁷

U siječnju 2017. godine poduzeće DUCATI komponenti d.o.o. je u Ludbregu otvorilo novu proizvodnu halu. Tjednik Varaždinske vijesti na svojoj web stranici o ovom proširenju navodi izjave vlasnika grupacije Ducati Energija Guidalberta Guidi i generalnog menadžera poduzeća DUCATI komponenti d.o.o. Dražena Crkovića. *„Ovo je posljednji dio prve faze ulaganja naše grupacije u Hrvatskoj. Počeli smo skromno prije 15-20 godina, a sada, s ovom novom zgradom, imamo oko 10.000 kvadratnih metara, u kojima će za nekoliko mjeseci raditi 200-tinjak ljudi. U početku su većina zaposlenih bili radnici, "plavi ovratnici", a sada zapošljavamo više inženjera* -istaknuo je Guidalberto Guidi, vlasnik talijanske grupacije Ducati Energia na otvorenju novoizgrađene proizvodne hale tvrtke Ducati komponenti u Ludbregu. U novoizgrađenoj proizvodnoj hali površine 4.000 kvadrata zasad je zaposleno 32 djelatnika, a kako je pojasnio Dražen Crnković, generalni menadžer tvrtke Ducati komponenti, *u završnoj fazi radit će ih ukupno 55, sa stalnom tendencijom rasta. Investicija u vrijednosti 5.000.000 eura pokrenuta je zbog proširenja proizvodnih kapaciteta za proizvode "zelene" energije te kondenzatorskih baterija.*“⁴⁸

„U vlastitim proizvodnim kapacitetima tvrtka Ducati komponenti proizvodi rotore, statore, alternatore (jednofazni i trofazni s unutrašnjim sagorijevanjem; za upotrebu u fitness aplikacijama; za upotrebu u malim avionskim motorima, te za uporabu u vanbrodskim motorima), generatore (za zavarivanje i dobivanje električne energije), vjetrogeneratore, regulatore, transduktore, te invertore. Sama proizvodnja podijeljena je na tri stupa: rotore (stariji proizvodi s feromagnetima, noviji proizvodi s neodimium magnetima, vanbrodski motori), statore (standardni dijelovi, avionski dijelovi) i elektroniku (CDI paljenja, naponski

⁴⁷ CROENERGO.EU; DUCATI komponenti d.o.o.: <http://www.croenergo.eu/DUCATI-KOMPONENTI-doo-22362.aspx>, pristupljeno 27.10.2016.

⁴⁸ Varaždinske vijesti; FOTO: Ducati Komponenti širi proizvodnju u Ludbregu i zapošljava nove ljude: <http://www.varazdinske-vijesti.hr/gospodarstvo/foto-ducati-komponenti-siri-proizvodnju-u-ludbregu-i-zaposljava-nove-ljude-13280/>, pristupljeno 18.01.2017.

regulatori, elektroničke kontrolne kutije i inverteri). U sklopu proizvodnih kapaciteta nalazi se i samostalni odjel razvoja i tehnička služba čime Ducati komponenti sudjeluje u razvoju novih projekata iz matičnog razvojnog odjela, ali u vođenju pripadajućih procesa koji se vode u Hrvatskoj. Osim toga, taj je odjel zadužen za vođenje i nadzor nad izradom prototipova, prvih uzoraka te inicijalnih proizvodnih serija, a pruža i tehničku podršku proizvodnji i odjelu održavanja. Tvrtka je uspostavila i sustav upravljanja kvalitetom, a načela takvog upravljanja se primjenjuju u cjelokupnom poslovanju s ciljem kontinuiranog poboljšanja, mjerenja zadovoljstva kupaca i ostalih zainteresiranih skupina. Sustav upravljanja kvalitetom se primjenjuje na proizvodne procese rotora, statora i regulatora, te je povezan s pripadajućom opremom za svaku od komponenti električne skupine proizvoda. U sklopu proizvodnog pogona tvrtka ima i vlastiti logistički centar površine 650 m² s oko 1.000 paletnih mjesta na policama do 6 metara visine, ali ima i mogućnost širenja u više od 1.500 paletnih mjesta. Logistički centar ima dva ulaza, na različitim stranama, tako da je moguće istovremeno upravljati s dva kamiona i to bez mogućnosti miješanja paleta. Protok materijala u skladištu je u potpunosti automatiziran i pokriven računalnim programom za lakše upravljanje i nadzor. Svaki pokret je zabilježen u lokalnom sustavu te papirnatom bilješkom. Uz sve to, svi izlazi iz logističkog centra su pokriveni video nadzorom iz sigurnosnih razloga te sa Wi-Fi signalom za barkôd skenere.“⁴⁹

Glavni proizvodi poduzeća Ducati komponenti d.o.o. iz palete proizvoda zelene energije su:

- laki električni četverocikl-FREEDUCK4-electric vehicle,
- električni bicikl – FREEDUCK2-electric bike,
- javna punionica-charging station for electric vehicles,
- zidna punionica.

Laki električni četverocikl-FREEDUCK4 je električno vozilo homologirano za dvije osobe za čiju vožnju nije potrebna kaciga. Kako je vozilo malih dimenzija s mogućnošću dvije izvedbe prtljažnika idealan je u javnim, dostavnim i kurirskim službama.

⁴⁹ CROENERGO.EU; Predstavljamo uspješnu priču iz Ludbrega: <http://www.croenergo.eu/Predstavljamo-uspjesnu-pricu-iz-Ludbrega-20067.aspx>, pristupljeno 27.10.2016.

U nastavku se nalaze slike lakog elektroničkog četverocikla FREEDRUCK4, slika 10. prikazuje kako izgleda izvana, a slika 11. prikazuje njegovu unutrašnjost.

Slika 10. FREEDUCK4-vanjski izgled

Izvor: <http://www.croenergo.eu/Predstavljamo-uspjesnu-pricu-iz-Ludbrega-20067.aspx>,⁵⁰

Slika 11. FREEDUCK4-izgled unutrašnjosti

Izvor: <http://www.croenergo.eu/Predstavljamo-uspjesnu-pricu-iz-Ludbrega-20067.aspx>,⁵¹

Električni bicikl-FREEDUCK2 je bicikl kod kojeg je kompletni električni sustav smješten u stražnjem kotaču. Bicikl je idealan za korištenje u javnim i privatnim službama. Poduzeće DUCATI komponenti d.o.o. osim što proizvodi električni bicikl FREEDUCK2 proizvode i elektroničke kotače za bicikle koji se mogu ugraditi samostalno na bicikl.

⁵⁰ CROENERGO.EU; Predstavljamo uspješnu priču iz Ludbrega: <http://www.croenergo.eu/Predstavljamo-uspjesnu-pricu-iz-Ludbrega-20067.aspx>, pristupljeno 27.10.2016.

⁵¹ CROENERGO.EU; Predstavljamo uspješnu priču iz Ludbrega: <http://www.croenergo.eu/Predstavljamo-uspjesnu-pricu-iz-Ludbrega-20067.aspx>, pristupljeno 27.10.2016.

U nastavku se nalazi slika koja prikazuje od kojih se dijelova sastoji elektronički kotač, koji se može ugraditi i na svaki drugi bicikl.

Slika 12. Elektronički kotač

Izvor: <http://www.energetika-net.com/specijali/nove-tehnologije/novi-smjer-odrzive-mobilnosti-22210#ad-image-0>⁵²

U nastavku se nalazi slika koja prikazuje električni bicikl-FREEDUCK2 kojeg proizvodi poduzeće DUCATI komponenti d.o.o.

Slika 13. FREEDUCK2

Izvor: <http://www.croenergo.eu/Predstavljamo-inovativni-elektricni-bicikl-FREEDUCK2-23356.aspx>,⁵³

Javna punionica se koristi za punjenje EV na javnim mjestima. Kako punionica sadrži dvije utičnice s neovisnim brojilima postoji mogućnost punjenja dva vozila u istom trenutku.

⁵² Energetika-net; Nove tehnologije: <http://www.energetika-net.com/specijali/nove-tehnologije/novi-smjer-odrzive-mobilnosti-22210#ad-image-0>, pristupljeno 27.10.2016.

⁵³ CROENERGO.EU: Predstavljamo inovativni električni bicikl FREEDUCK2: <http://www.croenergo.eu/Predstavljamo-inovativni-elektricni-bicikl-FREEDUCK2-23356.aspx>, pristupljeno 20.01.2017.

U nastavku se nalazi slika javne električne punionice za automobile koju proizvodi poduzeće DUCATI komponenti d.o.o.

Slika 14. Javna punionica

Izvor: <http://www.porec.hr/prva.aspx?stranica=5863&j=CRO>⁵⁴

Zidna punionica se koristi za punjenje EV u privatnim prostorima. Punionica sadrži dvije utičnice od kojih istovremeno može biti aktivna samo jedna.

U nastavku se nalazi slika zidne električne punionice koju proizvodi poduzeće DUCATI komponenti d.o.o.

Slika 15. Zidna punionica

Izvor: http://www.ieee.hr/download/repository/Crnkovic_and_Puzak_-_Electromobility_in_Croatia.pdf,⁵⁵

⁵⁴ Grad Poreč; Otvorena punionica električnih vozila na gradskom parkiralištu: <http://www.porec.hr/prva.aspx?stranica=5863&j=CRO>, pristupljeno 27.10.2016.

6.2. DUCATI komponenti d.o.o. - Etično poslovanje

Postoje različiti načini putem kojih poduzeće DUCATI komponenti d.o.o. dokazuje svoje etično poslovanje kako unutar poduzeća tako i unutar zajednice u kojoj djeluje. Poduzeće posluje etično tome u prilog govori način poslovanja unutar poduzeća i odnos prema zaposlenicima unutar poduzeća kao i različite akcije i donacije u koje se uključuje kako bi doprinijelo etičnom poslovanju i izvan poduzeća. U nastavku se navode neki od primjera etičnog načina poslovanja poduzeća.

Zbog promjena koje se javljaju u vidu brzih tehnoloških promjena, kompleksnosti i neizvjesnosti poslovne okoline, te novih zahtjeva suvremenog rada nužno je neprekidno podučavati i usavršavati zaposlenike kako bi im se omogućio profesionalni razvoj. Zaposlenicima poduzeća DUCATI komponenti d.o.o. je omogućeno usavršavanje i prisustvovanje na različitim seminarima, konferencijama i edukacijama kako unutar granica Republike Hrvatske tako i izvan granica Republike Hrvatske. Na taj način im je omogućeno prenošenje djela izobrazbe koja je usmjerena na poslovne probleme s kojima se susreću u svome poslovanju, upoznavanje s novim tehnologijama i teorijama, te stvaranje novih ideja kako bi doprinijeli kreativnosti i inovativnosti poslovanja unutar poduzeća.

Novim zaposlenicima koji se zapošljavaju unutar poduzeća DUCATI komponenti d.o.o. je omogućeno usavršavanje i uvođenje u posao pomoću starijih zaposlenika, odnosno mentora kako bi se lakše prilagodili radnom okruženju, te kako bi se osiguralo njihovo usmjeravanje i brži razvoj unutar poduzeća.

Zaposlenicima je omogućeno da daju svoje ideje unutar poslovanja kako bi doprinijeli poboljšanju ili unapređenju, na taj način se potiče njihova kreativnost i inovativnost, posebice unutar službe Razvoja unutar koje se vrši dizajniranje i razvoj novih proizvoda. Pomoću kreativnosti je omogućeno zaposlenicima osmišljavanje različitih novotarija neovisno o njihovoj eventualnoj primjeni unutar poslovanja. Pomoću inovativnosti je omogućeno zaposlenicima osmišljavanje različitih poboljšanja ili prilagodbe novih ideja proizvoda poduzeća.

⁵⁵ e-MOBILNOST; Implementacijom infrastrukture do uspostave održive mobilnosti: http://www.ieee.hr/download/repository/Crnkovic_and_Puzak_-_Electromobility_in_Croatia.pdf, pristupljeno 20.01.2017.

Kako poduzeće DUCATI komponenti d.o.o. radi na proširenju proizvodnje, izgradnje novih poslovnih objekata i zapošljavanju novih ljudi također intenzivno radi i u kreiranju jedinstvenog dokumenta Etičkog kodeksa poslovanja koji bi sadržavao na jednom mjestu pregled svih načela, pravila i politika koja se primjenjuju unutar poduzeća.

Kako poduzeće DUCATI komponenti d.o.o. vodi brigu o svojim zaposlenicima, također vode brigu i žele na etičan način sudjelovati u zajednici u kojoj djeluju. Školskoj djeci je omogućen edukativan posjet poduzeću kako bi od najranije dobi shvatili važnost očuvanja okoliša, te im je omogućeno prezentiranje proizvoda koje poduzeće proizvodi kao i sam način proizvodnje.

U suradnji sa školom za cestovni promet rade na Lemo projektu u sklopu Erasmus programa gdje se mladi uče o e-mobilnosti.

Poduzeće DUCATI komponenti d.o.o. bilo je sponzor tima učenika srednjoškolaca iz Ludbrega. Učenici su sudjelovali na natjecanju pod imenom DUCATI komponenti SŠ Ludbreg Team. Oskar znanja su primili zbog sudjelovanja na međunarodnom natjecanju iz robotike, a odlazak na svjetsko natjecanje osigurali su kroz pobjedu na RobocupJunior Ludbreg Openu 2016. Tjednik Varaždinske vijesti iznosi na svojim web stranicama sljedeće: *„Kao tvrtka želimo pomagati lokalnu zajednicu i biti društveno odgovorni, a ludbreški srednjoškolci već samim uspjehom postignutim na državnom natjecanju zaslužili su da ih se dostojno prati u daljnjim izazovima. Odlazak na svjetsko prvenstvo nije mala stvar i vjerujem da je ova ekipa mladih ljudi temelj inovativnog i konkurentnog gospodarstva u budućnosti- rekao je Dražen Crnković, generalni menadžer tvrtke DUCATI komponenti d.o.o. uoči odlaska robotičara na svjetsko prvenstvo.“*⁵⁶

Na Weeken festivalu koji se održao u Rovinju poduzeće je provodilo nagradnu igru. Na kraju nagradne igre darovali su svoje bicikle „FREEDUCK2“ sretnim dobitnicima.

Poduzeće je sudjelovalo u akciji koju provodi HEP Opskrba pod nazivom „100 zelenih stabla“. Cilj akcije je bilo sadnja sadnica i uređenje okoliša u okolini HE Čakovec. Poduzeće je omogućilo sudionicima da se provozaju njihovim elektroničkim biciklima.

⁵⁶ Varaždinske vijesti; Ludbreški robotičari osvojili prvo mjesto na svjetskom Robocup natjecanju: <http://www.varazdinske-vijesti.hr/obrazovanje/ludbreski-roboticari-osvojili-prvo-mjesto-na-svjetskom-robocup-natjecanju-8583/>, pristupljeno 27.10.2016.

6.3. DUCATI komponenti d.o.o.-Održivi razvoj

Poticanje ljudi na korištenje vozila na električni pogon kako bi se na taj način smanjila emisija CO₂ sve više raste kako u svijetu tako i unutar Republike Hrvatske, tako je otok Mljet postao prvi zeleni otok na svijetu. To je projekt iz 2015. godine kao dio programa Vlade Republike Hrvatske za poticanje energetske učinkovitosti u prometu kako bi se zaštitio područje otoka. Stoga je važno da postoji sve više poduzeća koja u svome poslovanju djeluju na način da se brinu i o budućim naraštajima i zajednici u kojoj djeluje, a ne samo o trenutnom ostvarenju dobiti.

Poduzeće DUCATI komponenti d.o.o. se može pohvaliti da posjeduje normu ISO 14001, odnosno da je to poduzeće koje u svome poslovanju primjenjuje međunarodno priznatu normu-Sustav upravljanja okolišem.

Poduzeće DUCATI komponenti d.o.o. je poduzeće koje se brine o okolišu i zajednici u kojoj djeluje, te je jedno od članica Saveza za energetiku u Hrvatskoj. Također je nositelj GREEN MARK-e (2013.-2018.). Najviše korisnika GREEN MARK-e dolazi iz prerađivačkih industrija u koju spada i poduzeće DUCATI komponenti d.o.o.

„GREEN MARK-SIGN OF EXCELLENCE je vodeća hrvatska oznaka za izvrsnost u zelenom gospodarstvu, a koja se dodjeljuje za usluge i proizvode s izrazito izraženom komponentom održivosti. Oznaka se može dodijeliti za cjelokupno poslovanje pravnog subjekta ili za pojedinačne brendove. Nositelji ističu kako je GREEN MARK postao bitan faktor u kreiranju objektivnih mjerila po pitanju održivog razvoja, te kako je vrlo vrijedan za imidž. GREEN MARK predstavlja vrijedno priznanje i neospornu potvrdu ekološkog odnosno u cijelosti održivog usmjerenja kojim se vode. Hrvatska industrijska poduzeća žele istaknuti svoju komparativnu prednost-primjenu najviših standarda energetske učinkovitosti i zaštite okoliša u samom proizvodnom procesu odnosno proizvodima i tehnologijama koje stavljaju na tržište. Zainteresirani kandidati u prvoj fazi dodjele GREEN MARK-a dužni su ispuniti Zahtjev za dodjelu oznake za izvrsnost u zelenom gospodarstvu. GREEN MARK plaća se u jednokratnom iznosu od 20.000,00 HRK+PDV za svih pet godina korištenja.“⁵⁷

⁵⁷ CROENERGO.EU; GREEN MARK: <http://www.croenergo.eu/Green-Mark-7552.aspx>, pristupljeno 28.10.2016.

U nastavku se nalazi slika GREEN MARK-e koju posjeduje i poduzeće DUCATI komponenti d.o.o.

Slika 16. GREEN MARK

Izvor: <http://www.poslovni.hr/hrvatska/green-mark-oznaka-sve-vise-zastupljena-meu-tvrtkama-236456>,⁵⁸

Kako poduzeće DUCATI komponenti d.o.o. posjeduje GREEN MARK-u, odabrano je u TOP projekte hrvatskog zelenog gospodarstva „GREENOVATION 2014“. Poduzeće je nagradu primilo u kategoriji Najbolja tehnologija hrvatskog zelenog gospodarstva za projekt-Grupa tehnoloških proizvoda domaće industrijske proizvodnje u području zelenog gospodarstva.

„03. travnja 2014.-Savez za energetiku Hrvatske i tvrtka Energo Media Servis, nakon provedenog trećeg po redu javnog natječaja za dodjelu prestižne godišnje nagrade istaknutim poduzetnicima i novinaru za razvoj hrvatskog zelenog gospodarstva „GREENOVATION 2014“, a uz stručnu pomoć niza partnera i članova, odabralo je i javno objavilo TOP projekte hrvatskog zelenog gospodarstva u 2014. godini.“⁵⁹

Poduzeće DUCATI komponenti d.o.o. se priključuje brojnim uglednim tvrtkama koje su odabrale Zelenu energiju HEP-Opkrbe d.o.o. za koju je HEP-Opskrba d.o.o. također odabrana u TOP projekte hrvatskog zelenog gospodarstva u 2014. godini. Zelena Energija ili ZelEn označava električnu energiju dobivenu isključivo iz obnovljivih izvora, a namijenjena je za društveno odgovorne kompanije.

⁵⁸ Poslovni dnevnik; Green Mark oznaka sve više zastupljena među tvrtkama: <http://www.poslovni.hr/hrvatska/green-mark-oznaka-sve-vise-zastupljena-meu-tvrtkama-236456>, pristupljeno 28.10.2016.

⁵⁹ CROENERGO.EU; Ovo su TOP projekti hrvatskog zelenog gospodarstva: <http://www.croenergo.eu/ovo-su-top-projekti-hrvatskog-zelenog-gospodarstva-u-2014-20703.aspx>, pristupljeno 28.10.2016.

HEP-Opskrba d.o.o. na svojoj web stranici navodi sljedeće: „S obzirom da je Ducati komponenti visokotehnološka i ekološki osviještena kompanija smatramo da su obnovljivi izvori energije logičan izbor za opskrbu električnom energijom. Kupnjom proizvoda ZelEn tako započinjemo proizvodni slijed u kojem naši potpuno ekološki prihvatljivi proizvodi nastaju. ZelEn se samim time savršeno uklapa u politiku naše kompanije, gdje posebnu pažnju pridajemo očuvanju okoliša i prirode i boljoj budućnosti nas i naše djece.-Crnković Dražen, direktor Ducati komponenti d.o.o.“⁶⁰

Poduzeće DUCATI komponenti d.o.o. svojim proizvodima omogućuje da raste sve veća svijest o ekološkoj zaštiti, te korisnici njihovih proizvoda zajedno sa njima doprinose zaštiti okoliša, te smanjenju štetnih utjecaja na zrak. Poduzeće svoje punionice električnih vozila ima rasprostranjeno na različitim lokacijama po cijeloj Republici Hrvatskoj i sve je više gradova koji ih žele. Postoje punionice električnih vozila za automobile i za bicikle koji koriste elektroničke kotače. Neke od punionica električnih vozila za automobile u Republici Hrvatskoj nalaze se primjerice: u Termama Sveti Martin, Poreču, Šibeniku, Varaždinu, Novigradu Istarskom, Slavonskom Brodu, Jastrebarskom, Dubrovniku, Vodicama i mnogim drugim gradovima. Kako bi korisnici lakše pronašli najbližu punionicu kreirana je stranica na kojoj se mogu pronaći punionice električnih vozila. Kako postoje verzije za Android i Apple uređaje korisnici mogu još jednostavnije i brže pronaći punionice.

Postoje brojni gradovi i organizacije koje se brinu o zaštiti okoliša, te žele koristiti električne bicikle umjesto nekih drugih vozila koja štete okolišu, te su nabavili električne bicikle od poduzeća DUCATI komponenti d.o.o. Grad Lepoglava koji želi biti zeleni grad kupio je pet bicikla na elektronički pogon koje će voziti komunalni redari, drugi gradski službenici i turisti koji žele turistički obići grad. Grad Čakovec je nabavio bicikle na elektronički pogon za svoje građane koji mogu posuditi bicikl kako bi lakše obavili sve što im je potrebno u određenom vremenskom roku. Hrvatska pošta je također za svoje zaposlenike nabavile bicikle na elektronički pogon od poduzeća.

⁶⁰ Zelen Hep; Naši kupci: <http://zelen.hep.hr/nasikupci.aspx>, pristupljeno 28.10.2016.

U nastavku se nalazi slika elektroničkog bicikla koji voze zaposlenici Hrvatskih pošta.

Slika 17. Elektronički bicikl za Hrvatsku poštu

Izvor: <http://www.posta.hr/hr/180-postara-umjesto-na-mopedima-dostavlja-na-elektricnim-biciklima>,⁶¹

Poduzeće DUCATI komponenti d.o.o. sudjeluje na različitim sajmovima i izložbama, te u različitim promotivnim aktivnostima kako bi predstavilo svoje proizvode kako unutar granica Republike Hrvatske tako i izvan granica, odnosno zastupljeno je na različitim sajmovima i izložbama diljem svijeta. Neki od njih su primjerice: 10 dana Svete Nedjelje u Ludbregu, sajam u Rijeci, u Novom Marofu, otvorenje Svjetskog prvenstva u zrakoplovnim modelima, Weeken festival u Rovinju, Civitas forum u Ljubljani, Nikola Tesla EV Cup u Zagrebu, Dubrovački energetska tjedan, sajam biciklizma u zemljama Beneluxa-Velofoldlies Kortrijk, Smart Cities konferencija u Zagrebu, Ekonova Rallyu na Bledu u Sloveniji, u Poreču 2. sajam "Hrvatski proizvod za hrvatski turizam", GO Green konferencija u Zagrebu, E-Go Event u Poreču, izložba električnih automobila i utrka solarnih automobila u Sisku, konferencija „Poslovni uzlet grada Preloga“ u Prelogu, na Međunarodnom znanstveno-stručnom savjetovanju „Energetska i procesna postrojenja“, te međunarodnom forumu o obnovljivim izvorima energije u Rovinju i na mnogobrojnim drugim sajmovima i izložbama.

Poduzeće DUCATI komponenti d.o.o. doprinosi zaštiti okoliša i razvoja zajednice u kojoj djeluje u skladu s razvojem tehnologije, te je u tu svrhu postavljeno solarno drvo ili tzv. pametno drvo koje je napravljeno u suradnji s poduzećem Inoxmont-VS d.o.o. također iz Ludbrega. Solarno drvo nalazi se na trgu Sv. Trojstva u Ludbregu, te je opremljeno s

⁶¹ Hrvatska pošta; Aktualne informacije: <http://www.posta.hr/hr/180-postara-umjesto-na-mopedima-dostavlja-na-elektricnim-biciklima>, pristupljeno 27.10.2016.

utičnicama i USB priključcima kako bi građani mogli puniti svoje mobitele, laptope i elektroničke bicikle. Uz drvo se nalazi klupica na kojoj građani mogu odmoriti, te se porazgovarati s ostalim sugrađanima koji u tom trenutku također pune svoje uređaje ili bicikle.

U nastavku je slika koja prikazuje solarno drvo tijekom dana.

Slika 18. Solarno drvo danju

Izvor: <http://regionalni.com/zivotdrustvo/pametno-drvo-i-klupa-20089/>,⁶²

Tijekom noći Solarno drvo je osvijetljeno, te na taj način pridaje poseban ugođaj građanima koji se u to vrijeme nalaze u njegovoj blizini.

U nastavku se nalazi slika na kojoj je Solarno drvo noću.

Slika 19. Solarno drvo noću

Izvor: <http://www.inoxmont-vs.hr/solarno-drvo-za-grad-ludbreg/>,⁶³

⁶² Regionalni.com; Pametno drvo i klupa: <http://regionalni.com/zivotdrustvo/pametno-drvo-i-klupa-20089/>, pristupljeno 27.10.2016.

⁶³ Inoxmont-VS d.o.o.; Solarno drvo za grad Ludbreg: <http://www.inoxmont-vs.hr/solarno-drvo-za-grad-ludbreg/>, pristupljeno 27.10.2016.

7.ZAKLJUČAK

Poduzeća su organizacijski oblici koji se mogu osnivati u različitim oblicima i veličinama, a svima bi trebalo biti cilj etično poslovanje. Spajanjem dviju znanstvenih disciplina, ekonomije i etike nastala je nova znanstvena disciplina pod nazivom poslovna etika koja postaje dio modernog poslovanja unutar poduzeća. Poslovna etika svoj razvoj započinje tek u 20. stoljeću, krajem 60-tih godina, a dio poslovanja unutar poduzeća postaje 90-tih godina 20. stoljeća. Poslovna etika je prisutna unutar poduzeća u različitim segmentima, odnosno poslovna etika je važna prilikom određivanja ponašanja između poslodavca i zaposlenika, ali i međusobno među zaposlenicima. Poslovna etika povezana je i s marketingom poduzeća, a i sve više s ekološkim problemima i zaštitom čovjekova okoliša, te brigom kako za sadašnje tako i za buduće naraštaje. Na taj način se javlja i poveznica između etičnog poslovanja i održivog razvoja. U današnje vrijeme menadžeri kao glavni donositelji odluka za cijelo poslovanje suočavaju se često s problemom kako donijeti kvalitetnu odluku koja će biti u skladu s etičkim poslovanjem, ali u tome im mogu pomoći klasični koraci u odlučivanju. To je sedam koraka koji se odvijaju postepeno u fazama tek kada se završi prethodna faza ulazi se u sljedeću, proces započinje definiranjem problema koji se treba riješiti, a završava kontrolom da li je donesena etična odluka. U Republici Hrvatskoj Hrvatska gospodarska komora koja prati poslovanje poduzeća preporučuje im da prihvaćaju Kodeks etike u poslovanju, te da u skladu s njim posluju. Jedan od oblika poduzetništva razvio se pod nazivom socijalno ili društveno poduzetništvo koje još nije u tolikoj mjeri zastupljeno u Republici Hrvatskoj koliko je u svijetu. Na društveno poduzetništvo i društvenog poduzetnika se gleda na drugačiji način nego na ostale jer su društveni poduzetnici motivirani željom da poboljšaju društvo i zajednicu unutar koje djeluju. Svako poduzeće na uspješnost može gledati na različiti način, ali uglavnom se navodi da je uspješno ono poduzeće koje istovremeno vodi brigu o: ekonomskom, društvenom i okolišnom utjecaju. U Republici Hrvatskoj se svake godine provodi metodologija unutar koje poduzeća koja to žele ispunjavaju određenu upitnik, te se na kraju provedenog ocjenjivanja dodjeljuje nagrada Indeks DOP-a prema određenim kategorijama. 1992. godine na Svjetskoj Konferenciji okoliša i razvoja koja je održana pod pokroviteljstvom UN-a prihvaćena je koncepcija održivog razvoja kao jedino poznato rješenje problema razvoja i okoliša. To je koncepcija koja se sastoji od: ekološke, ekonomske i socijalne komponente. U svrhu provođenja koncepta

održivog razvoja Republika Hrvatska je donijela Deklaraciju o zaštiti okoliša u Republici Hrvatskoj i Strategiju održivog razvitka Republike Hrvatske. Norme koje se koriste za upravljanje zaštitom okoliša u cijelome svijetu i unutar Europske unije su norma ISO 14001 i Uredba EMAS. Primjena normi i standarda omogućuje lakše odvijanje poslovanja na domaćem, a posebice na međunarodnom tržištu proizvoda ili usluga. Analizirano poduzeće DUCATI komponenti d.o.o. je dio grupacije DUCATI Energia S.p.A. iz Italije, glavni proizvodi poduzeća su: laki električni četverocikl-FREEDUCK4, električni bicikl – FREEDUCK2, javna punionica i zidna punionica. Poduzeće DUCATI komponenti d.o.o. posluje etično tome u prilog govore i različite akcije u koje se uključuje, tako je primjerice bilo sponzor tima učenika koji su sudjelovali na međunarodnom natjecanju iz robotike. Poduzeće DUCATI komponenti d.o.o. se brine o okolišu i zajednici u kojoj djeluje, te je jedno od članica Saveza za energetiku u Hrvatskoj, te je nositelj GREEN MARK-e. Poduzeće je odabralo Zelenu energiju ili ZelEn koja označava električnu energiju dobivenu isključivo iz obnovljivih izvora, a namijenjena je za društveno odgovorne kompanije.

Svako poduzeće bi trebalo poslovati etično i prema konceptu održivog razvoja jer će to doprinijeti njihovom poslovanju, ali i prepoznatljivosti kod potrošača, ali i poslovnih partnera kako na domaćem tržištu tako i na međunarodnom tržištu. Poduzeća na taj način stvaraju bolju sliku o sebi kod postojećih poslovnih partnera, ali i onih budućih, te šire zajednice u kojoj djeluju. Poslovanje bi se trebalo odvijati na način da se samo ne teži ostvarenju profita, nego na način kojim se ne bi naštetilo drugim sudionicima na tržištu, potrošačima, poslovnim partnerima i društvenoj zajednici. Potrošači se lakše odlučuju za proizvode ili usluge poduzeća koja posluju na etičan i društveno odgovoran način u svome poslovanju, jer imaju veće povjerenje prema njima, te određeni stupanj sigurnosti da su dobili proizvod ili uslugu kakvu su željeli ili čak iznad njihovih očekivanja. Poduzeće koje se vodi etičnim poslovanjem, konceptom održivog razvoja i društveno odgovornog poslovanja ostvaruje dodatne koristi putem povećanja prodaje, jačanje vlastite pozicije brenda na tržištu, povećanja privlačenja i zadržavanja potencijalnih investitora i potrošača.

U Varaždinu, _____

Sanja Stolnik

LITERATURA

Knjige i članci

1. Aleksić A., *Poslovna etika-element uspješnog poslovanja*, Pregledni znanstveni rad, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, (2007.), Vol.5 No.1, str. 4, preuzeto od: Daft, R.L.: *Organization Theory and Design*, Thompson South-Western, Ohio, 2004., str. 376.
2. Bačun D., Matešić M., Omazić M. A., *Leksikon održivog razvoja*, Hrvatski poslovni svijet održivog razvoja, Zagreb, (2012.), str.272-273
3. Baturina D., *Konceptualizacija socijalnog poduzetništva i izazovi razvoja područja*, Pregledni rad, Ekonomska misao i praksa, (2013.), No.1, str. 129
4. Bebek B., Kolumbić A., *Poslovna etika*, Zagreb: Sinergija, (2000.), str. 7
5. Bobera D., Hunjet A., Kozina G., *Poduzetništvo*, Varaždin: Sveučilište Sjever, (2015.), str. 270
6. Božanić A., *O etici poslovanja i poduzetništva „business ethics“*, Stručni rad, Crkva u svijetu: Crkva u svijetu, (1998.), Vol.33 No.4, str. 363-365
7. Bučar K., Škorić S., Prebežac D., *Pravila ponašanja u turizmu i njihov utjecaj na održivi turizam*, Pregledni rad, Acta turistica, (2010.), Vol.22 No.2, str. 224-225; preuzeto od: OECD 1987. i UN 1992.
8. Cingula M., Veselica R., *Edukacija stručnjaka za poduzetništvo*, Hrvatski znanstveni stručni skup o menadžmentu u turizmu i sportu, (2010.), Vol. 1, str. 57-65, preuzeto od: <http://www.skollfoundation.org/aboutsocialentrepreneurship/index.asp>
9. Črnjar M., Črnjar K., *Menadžment održivog razvoja, Ekonomija-Ekologija-Zaštita okoliša*, Rijeka: AKD, (2009.), str. 79-81
10. Ćorić M., Jelavić I., *Etika u poslovanju Etičko vodstvo u poslovnom kontekstu sa slučajevima iz prakse*, Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti, (2009.), Vol. 64 No.3, str. 397; preuzeto od: K. Tibor, *Etika u gospodarstvu*, Osijek 2001.
11. Drljača M., *Koncept održivog razvoja i sustav upravljanja*, Međunarodni skup Nedjelja kvaliteta, Kvaliteta i izvrsnost, (2012.), Vol. 1 Br. 1-2, Beograd, str. 20-26 i 110; preuzeto od: Črnjar M., *Ekonomika i politika zaštite okoliša*, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka 2002., str.189

12. Dujanić M., *Poslovna etika u funkciji menadžmenta*, Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci: časopis za ekonomsku teoriju i praksu, (2003.), Vol. 21 No. 1, str. 55
13. Glavočević A., Radman Peša A., *Društveno odgovorno poslovanje i CRM kao način integriranja društvene odgovornosti u marketinške aktivnosti*, Oeconomica Jadertina, (2013.), str. 32; preuzeto od Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj
14. Hubak D.-M., *Marketinška dimenzija društveno odgovornog poslovanja*, EFZG working paper series, (2010.), No. 10, str. 17, preuzeto od: Bagarić A., Škrabalo M., Narančić M., (2004.), op. cit. str.27
15. Kondić V., Piškor M., *Sustav upravljanja zaštitom okoliša prema normi ISO 14001 i razvoj metodologije za njenu implementaciju*, Stručni rad, Tehnički glasnik, (2010.), Vol. 4 No. 1-2, str. 114
16. Kondić Ž., *Kvaliteta i ISO 9000-primjena*, Varteks tiskara, Varaždin, (2007.), str. 64
17. Kotler P., Lee N., *Društveno odgovorno poslovanje*, Zagreb: M.E.P., (2009.), str. 22
18. Krkač K., *Uvod u poslovnu etiku i korporacijsku društvenu odgovornost*, Zagreb:MATE, (2007.), str: 496
19. Lešić D., *Neprofitne udruge kao nositelji razvoja socijalnog poduzetništva u Republici Hrvatskoj*, Pregledni rad, Obrazovanje za poduzetništvo-E4E: znanstveno stručni časopis o obrazovanju za poduzetništvo, (2015.), Vol. 5 No. 2, str. 85, preuzeto od: Kolaković, (2006.)
20. Lupšić D., Bajok I., Medić M., Glavina Petričević S., Petričević T., Fruchterman J., *Poduzetništvo u službi zajednice*, Zbornik tekstova o društvenom poduzetništvu, Nacionalna Zaklada za razvoj civilnog društva, str. 29-37
21. Matešić M., *Principi održivog razvoja u strateškim dokumentima Republike Hrvatske*, Pregledni rad, Soc. Ekol. Zagreb, (2009.), Vol. 18 No. 3-4, Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj, (2009.), str. 324-325
22. Mikić M., Škrtić M., *O socijalnom poduzetništvu u svijetu i Republici Hrvatskoj*, Pregledni rad, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, (2007.), Vol. 5 No.1, str. 155, preuzeto od: Dees, G., Social Entrepreneurship: Mobilizing Resources for Success, str. 4
23. Pavić-Rogošić L., *Održivi razvoj*, Odraz, (2010.), str. 6
24. Sisek B., Režek M., *ATTITUDES OF CROATIAN MANAGERS TOWARDS INFLUENCE OF STAKEHOLDER APPROACH ON BUSINESS PERFORMANCE*, Izvorni znanstveni članak, Poslovna izvrsnost: znanstveni časopis za promicanje

kulture kvalitete i poslovne izvrsnosti, (2007.), Vol. 1 No. 1, str. 70, preuzeto od: Mitchell, Agle i Wood, 1997.

25. Sisek B., Strahonja M., *Stakeholderski pristup poduzeću*, Pregledni rad, Poslovna izvrsnost: znanstveni časopis za promicanje kulture kvalitete i poslovne izvrsnosti, (2012.), Vol. 6 No. 1, str. 130
26. Širola D., Zrilić N., *Socijalno poduzetništvo-nova mogućnost zapošljavanja mladih u Hrvatskoj*, Pregledni rad, Zbornik Veleučilišta u Rijeci, (2014.), Vol. 2 No. 1, str. 69; preuzeto od: Vidović: (2012.), str. 114-115
27. Škrtić M., *Poduzetništvo*, Zagreb: Sinergija, (2006.), str. 3 i 61
28. Tafra-Vlahović M., *Konceptualni okvir društveno odgovornog poslovanja*, MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima, (2009.), Vol. 3 No. 5, str. 167
29. Žitinski M., *Poslovna etika*, Dubrovnik, Sveučilište u Dubrovniku, (2006.), str. 201-206

Propisi i zakoni

1. Hrvatska gospodarska komora; Indeks DOP-a: <https://dop.hgk.hr/>, pristupljeno 07.10.2016.
2. Hrvatska gospodarska komora; Kodeks etike u poslovanju: <http://www.hgk.hr/documents/kodeksposlovneetikehrweb581354cae65c8.pdf>, pristupljeno 20.01.2017.
3. Hrvatska gospodarska komora; Pravilnik o provedbi natječaja indeks DOP-a: <https://dop.hgk.hr/wp-content/uploads/2014/09/Pravilnik-o-provedbi-natje%C4%8Daja-Indeks-DOP-a.pdf>, pristupljeno 07.10.2016.
4. Narodne novine-Deklaracija o zaštiti okoliša u Republici Hrvatskoj: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/256360.html>, pristupljeno 09.10.2016.
5. Narodne novine, Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_03_30_658.html, pristupljeno 10.10.2016.

Internet stranice

1. CROENERGO.EU; DUCATI komponenti d.o.o.: <http://www.croenergo.eu/DUCATI-KOMPONENTI-doo-22362.aspx>, pristupljeno 27.10.2016.
2. CROENERGO.EU; GREEN MARK: <http://www.croenergo.eu/Green-Mark-7552.aspx>, pristupljeno 28.10.2016.
3. CROENERGO.EU; Ovo su TOP projekti hrvatskog zelenog gospodarstva: <http://www.croenergo.eu/ovo-su-top-projekti-hrvatskog-zelenog-gospodarstva-u-2014-20703.aspx>, pristupljeno 28.10.2016.
4. CROENERGO.EU: Predstavljamo inovativni električni bicikl FREEDUCK2: <http://www.croenergo.eu/Predstavljamo-inovativni-elektricni-bicikl-FREEDUCK2-23356.aspx>, pristupljeno 20.01.2017.
5. CROENERGO.EU; Predstavljamo uspješnu priču iz Ludbrega: <http://www.croenergo.eu/Predstavljamo-uspjesnu-pricu-iz-Ludbrega-20067.aspx>, pristupljeno 27.10.2016.
6. Društvo odgovorno poslovanje u Hrvatskoj; Društvena odgovornost poduzeća (DOP): <http://www.dop.hr/?p=646>, pristupljeno 06.09.2016.
7. DUCATI energia S.p.A.; Home: <http://www.ducatienergia.it/index.php?lang=en>, pristupljeno 27.10.2016.
8. eGo; Exhibitors: <http://ego.com.hr/partners/exhibitors/>, pristupljeno: 27.10.2016
9. Energetika-net; Nove tehnologije: <http://www.energetika-net.com/specijali/nove-tehnologije/novi-smjer-odrzive-mobilnosti-22210#ad-image-0>, pristupljeno 27.10.2016.
10. EMAS; Što je EMAS?: <http://emas.azo.hr/>, pristupljeno 11.10.2016.
11. Eurostat; Indicators for monitoring the EU Sustainable Development Strategy: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/context>, pristupljeno 05.09.2016.
12. e-MOBILNOST; Implementacijom infrastrukture do uspostave održive mobilnosti: http://www.ieee.hr/download/repository/Crnkovic_and_Puzak_-_Electromobility_in_Croatia.pdf, pristupljeno 20.01.2017.
13. Grad Poreč; Otvorena punionica električnih vozila na gradskom parkiralištu: <http://www.porec.hr/prva.aspx?stranica=5863&j=CRO>, pristupljeno 27.10.2016.
14. Hrvatska pošta; Aktualne informacije: <http://www.posta.hr/hr/180-postara-umjesto-na-mopedima-dostavlja-na-elektricnim-biciklima>, pristupljeno 27.10.2016.

15. Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj; Konferencije: <http://www.hrpsor.hr/8-konferencija-o-drustveno-odgovornom-poslovanju-dodijeljene-nagrade-indeks-dop-a-2016-2-585.html>, pristupljeno: 11.01.2017.
16. Hrvatski zavod za norme; HRN EN ISO 14000-Upravljanje okolišem: <http://www.hzn.hr/default.aspx?id=53>, pristupljeno 05.09.2016.
17. Inoxmont-VS d.o.o.; Solarno drvo za grad Ludbreg: <http://www.inoxmont-vs.hr/solarno-drvo-za-grad-ludbreg/>, pristupljeno 27.10.2016.
18. ISO; ISO Survey: <http://www.iso.org/iso/home/standards/certification/iso-survey.htm?certificate=ISO%209001&countrycode=AF>, pristupljeno 10.10.2016.
19. Mega-Media; Rogošić J., Načela i preporuke opstojnog razvoja Republike Hrvatske, <http://www.mega-media.hr/j-rogosic-opstojnim-razvojem-do-snaznije-i-bolje-hrvatske/>, pristupljeno 09.10.2016.
20. Poslovni dnevnik; Green Mark oznaka sve više zastupljena među tvrtkama: <http://www.poslovni.hr/hrvatska/green-mark-oznaka-sve-vise-zastupljena-meu-tvrtkama-236456>, pristupljeno 28.10.2016.
21. Regionalni.com; Pametno drvo i klupa: <http://regionalni.com/zivotdrustvo/pametno-drvo-i-klupa-20089/>, pristupljeno 27.10.2016.
22. Seelogo; Emas Vector Logos: <http://seeklogo.com/tag.html?q=Emas>, pristupljeno 11.10.2016.
23. Varaždinske vijesti; FOTO: Ducati Komponenti širi proizvodnju u Ludbregu i zapošljava nove ljude: <http://www.varazdinske-vijesti.hr/gospodarstvo/foto-ducati-komponenti-siri-proizvodnju-u-ludbregu-i-zaposljava-nove-ljude-13280/>, pristupljeno 18.01.2017.
24. Varaždinske vijesti; Ludbreški robotičari osvojili prvo mjesto na svjetskom Robocup natjecanju: <http://www.varazdinske-vijesti.hr/obrazovanje/ludbreski-roboticari-osvojili-prvo-mjesto-na-svjetskom-robocup-natjecanju-8583/>, pristupljeno 27.10.2016.
25. Zelen Hep; Naši kupci: <http://zelen.hep.hr/nasikupci.aspx>, pristupljeno 28.10.2016.

POPIS SLIKA

SLIKA 1. POVIJESNI RAZVOJ POSLOVNE ETIKE	3
SLIKA 2. FAKTORI KOJI UTJEČU NA ETIČNO PONAŠANJE PODUZEĆA.....	6
SLIKA 3. KLASIČNI KORACI U PROCEDURI ODLUČIVANJA	8
SLIKA 4. POSLOVNA ETIKA I SUDIONICI.....	18
SLIKA 5. DIMENZIJE INDEKSA DOP-A	23
SLIKA 6. DOBITNICI NAGRADE INDEKS DOP ZA 2016. GODINU.....	24
SLIKA 7. TEMELJNE SASTAVNICE ODRŽIVOG RAZVOJA DRUŠTVA	29
SLIKA 8. EMAS LOGO.....	38
SLIKA 9. OSNOVNI PODACI O PODUZEĆIMA	39
SLIKA 10. FREEDUCK4-VANJSKI IZGLED.....	43
SLIKA 11. FREEDUCK4-IZGLED UNUTRAŠNJOSTI.....	43
SLIKA 12. ELEKTRONIČKI KOTAČ	44
SLIKA 13. FREEDUCK2.....	44
SLIKA 14. JAVNA PUNIONICA.....	45
SLIKA 15. ZIDNA PUNIONICA	45
SLIKA 16. GREEN MARK	49
SLIKA 17. ELEKTRONIČKI BIKIKL ZA HRVATSKU POŠTU	51
SLIKA 18. SOLARNO DRVO DANJU.....	52
SLIKA 19. SOLARNO DRVO NOĆU.....	52

POPIS TABLICA

TABLICA 1. USPOREDBA EMAS-A I ISO 14001	35
---	----

POPIS GRAFOVA

GRAF 1. BROJ ISO 14001 CERTIFIKATA U REPUBLICI HRVATSKOJ OD 1999. DO 2015. GODINE	37
---	----

IZJAVA O AUTORSTVU
I
SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, SANJA STOLNIK (ime i prezime) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom ETIČNO POSLOVANJE I ODRŽIVI RAZVOJ (upisati naslov) te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

Saujs
(vlastoručni potpis)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, SANJA STOLNIK (ime i prezime) neopozivo izjavljujem da sam suglasan/na s javnom objavom završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom ETIČNO POSLOVANJE I ODRŽIVI RAZVOJ (upisati naslov) čiji sam autor/ica.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

Saujs
(vlastoručni potpis)